

Голас Радзімы

№ 49

7 снежня 1995 г.

(2451)

Выдаецца з 1955 г.

Цана 800 рублёў.

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ КАТАСТРОФА І ПРАБЛЕМЫ МІЖНАРОДНАЙ ПАДТРЫМКІ

У КРАСАВІКУ БУДУЧАГА ГОДА СПАЎНЯЕЦЦА 10 ГАДОЎ, ЯК
АДБЫЛАСЯ АВАРЫЯ НА ЧАРНОБЫЛЬСКОЙ АТАМНАЙ СТАНЦЫІ.
ГЭТАМУ СУМНАМУ ЮБІЛЕЮ ПРЫСВЕЧАНЫ АРТЫКУЛ КАНДЫ-
ДАТА ЭКАНАМІЧНЫХ НАВУК ЗОІ ПАЦЕЕВАЙ.

Мабыць ні адзін з народаў свету не вынес за сваю гісторыю столькі пакут і выпрабаванняў, колькі іх выпала на долю народа Беларусі. Самыя страшныя з гэтых выпрабаванняў — другая сусветная вайна, якая смерчам пранеслася па яе тэрыторыі, спусташаючы набытае пакаленнямі нацыянальнае багацце, а зараз — чарнобыльская катастрофа, якая па сваіх маштабах і доўгатэрміновых выніках з'яўляецца самай буінай экалагічнай катастрофай за ўсю гісторыю чалавецтва. Глобальнасць яе заклучаецца не толькі ў радыяактыўным забруджванні велізарных тэрыторый (пятая частка тэрыторыі, беззваротная страта 148 населеных пунктаў), а і ў тым, што яна практычна ахапіла ўсе сферы грамадскага жыцця, многія галіны навукі і вытворчасці, агульначалавечыя праблемы духоўнасці і маралі. Яна паставіла вялікую колькасць цяжкіх праблем экалагічнага, эканамічнага, арганізацыйнага, псіхалагічнага і прававога характару.

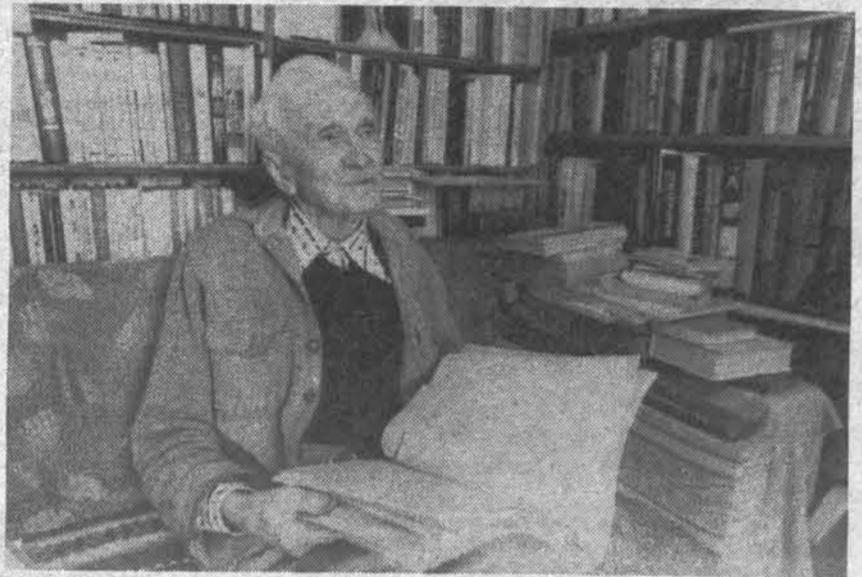
Надзвычайная катастрофа стала прычынай таго, што рэспубліка, якая дынамічна развівалася, пераўтварылася ў зону экалагічнага бедства з усімі негатывнымі вынікамі для яе эканомікі. З грамадскага ўжытку выключваюцца прыродныя рэсурсы, ландшафты, помнікі гісторыі і архітэктуры. Катастрофа істотным чынам адбілася на функцыянаванні аб'ектаў вытворчага і сацыяльнага прызначэння. У выніку адсялення жыхароў з забруджаных радыенуклідамі населеных пунктаў спынілася дзейнасць шэрагу прадпрыемстваў і аб'ектаў сацыяльнай сферы. Рэспубліка церпіць вялікія страты ад зніжэння аб'ёмаў вытворчасці, няпоўнай акупнасці сродкаў, укладзеных

у жыллёвае будаўніцтва, абсталяванне, меліярацыйныя сістэмы і г.д. Грунтоўныя страты ў паліве, сыравіне і матэрыялах. З сельскагаспадарчага карыстання выключаны ўрадлівыя глебы, выводзяцца са строю аб'екты рыбагаспадарчага прызначэння, скарачаны памеры карыстання ляснымі, мінеральна-сыравіннымі і іншымі рэсурсамі.

Гэта толькі непасрэдны ўрон, выкліканы аварыяй на ЧАЭС. Акрамя яго, рэспубліка нясе вялікія эканамічныя страты, звязаныя з ліквідацыяй вынікаў аварыі. Гэта, у першую чаргу, расходы па перасяленню мноства людзей, перабазіраванню вытворчасці, пераафармленню прадпрыемстваў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і іншых галін. Гэта неперадказальны і, на жаль, цяпер ужо пастаянны ў агляднай перспектыве дадатковыя затраты на забеспячэнне жыццядзейнасці насельніцтва ва ўмовах радыяцыйнага забруджвання. Яны леглі значным цяжарам на і без таго падарваную эканамічным крызісам эканоміку рэспублікі.

Паводле ацэнак спецыялістаў Інстытута эканомікі АНБ, праведзеных сумесна з шэрагам навукова-даследчых устаноў Акадэміі навук Беларусі, Мінсельгаспрода, Міністэрства аховы здароўя, Мінэканомікі, Міндукацыі і навукі і іншых устаноў, агульныя матэрыяльныя страты Беларусі ад чарнобыльскай катастрофы за 1986—2015 гады складуць 5 871, 8 мільярда рублёў (у цэнах на 1.6.1992 года), ці 235 мільярдаў долараў ЗША.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

Жывой гісторыяй свайго горада называюць жыхары Кобрына Аляксея Міхайлавіча Мартынава. Пад яго кіраўніцтвам была арганізавана да вайны і пасля адноўлена мясцовая бібліятэка. У 1946 годзе ён стаў дырэктарам Кобрынскага музея, дзе прапрацаваў трыццаць два гады. Ім створана таксама тутэйшае таварыства аховы прыроды і помнікаў.

І цяпер, на дзесятым дзесятку гадоў, ён цікавіцца культурным і палітычным жыццём рэспублікі, тым, што непасрэдна тычыцца роднага горада. Яго артыкулы часта можна ўбачыць у мясцовай газеце.

НА ЗДЫМКУ: Аляксей Міхайлавіч МАРТЫНАЎ у сваёй хатняй бібліятэцы.

Фота Рамана КАБЯКА.

ПАВОДЛЕ АРХІЎНЫХ КРЫНІЦ

З БАЦЬКАЎШЧЫНАЙ У СЭРЦЫ

(ЛІСТЫ АЛЕСЯ САЛАЎЯ ДА ЛАРЫСЫ ГЕНІОШ)

На працягу многіх гадоў наша выдатная паэтэса Ларыса Геніюш падтрымлівала сувязі з беларусамі розных краін свету. Лісты ў Зэльву ішлі адсюль. Пісалі ёй з Англіі, Канады, Бельгіі, Аўстраліі, Польшчы і з іншых куткоў зямнога шара, і для кожнага карэспандэнта ў яе знаходзілася воль-

ная хвілінка, каб напісаць ліст, паслаць паштоўку з краявідамі роднай Беларусі, выказаць словы падтрымкі суайчыннікам, якіх суровы лёс закінуў так далёка ад сваёй Бацькаўшчыны.

[Працяг на 7-й стар.]

ПРЫСВЕЧАНА СТАРАЖЫТНАМУ ГОРАДУ

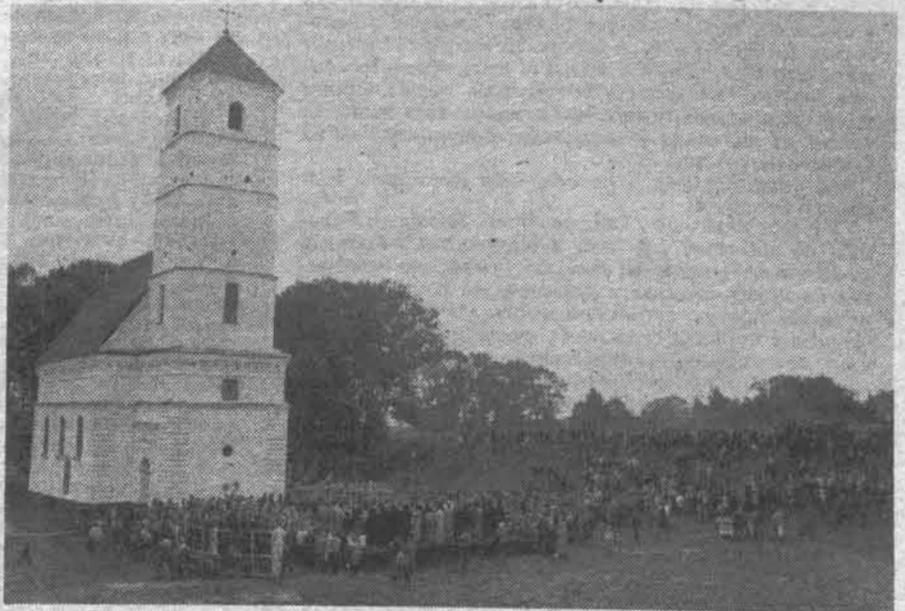
МАРА АБ ЗАСЛАЎІ

Прызнаюся ва ўласнай гістарычнай недасведчанасці: пра тое, што гэты невялікі цяпер горад Мінскай вобласці мае такую вялікую і сапраўды слаўную біяграфію, я даведалася толькі сёлета, у юбілейны для Заслаўя год. А сапраўды, ці многія з нас ведаюць, што ў тыя далёкія часы, калі Мінск значыўся на геаграфічных картах як маленькі пазаштатны гарадок (ці наогул не згадваўся), Заслаўе (Ізяслаў) быў цэнтрам удзельнага княства Полацкай зямлі?

Паводле археалагічных даследаванняў, першае паселішча племені крывічоў узнікла на тэрыторыі сучаснага Заслаўя яшчэ ў X стагоддзі. Каля 985 года непадалёку ад яго на правым беразе ракі Свіслач з'явілася ўмацаванае паселішча — гарадзішча "Замэчак".

Як сведчыць летапіснае паданне, далейшае жыццё горада звязана з імем полацкай князеўны Рагнеды, якую князь Уладзімір Святаслававіч гвалтам узяў за жонку, забіўшы яе бацькоў і братаў. Гордая княгіня спрабавала забіць мужа, але няўдала, пасля чаго Уладзімір наважыўся пакараць яе смерцю. Старэйшы сын Уладзіміра і Рагнеды Ізяслаў уступіўся за маці і разам з ёю быў сасланы князем. Паводле падання, Уладзімір спецыяльна для апальнай жонкі з сынам пабудаваў горад і назваў яго імем Ізяслава. Прыняўшы ў Полацку хрысціянства, Рагнеда (у манастве Анастасія) несла новую для нашых продкаў веру далей, а ў Заслаўі заснавала манастыр, у якім і памерла.

[Заканчэнне на 6-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПРЭЗІДЭНТ НА ВЫБАРАХ

**ВЫКРАСЛІЎ
УСІХ ПРЭТЭНДЭНТАЎ**

Усіх прэтэндэнтаў на дэпутацкі мандат выкрасліў са спіса Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, прыняўшы такім чынам 29 лістапада ўдзел у выбарах дэпутатаў Вярхоўнага Савета і мясцовых Саветаў.

Галасаваў ён у Машэраўскай выбарчай акрузе N 251. У гутарцы там з журналістамі і выбаршчыкамі, робячы прагноз наконт выхodu выбараў, кіраўнік дзяржавы выказаў меркаванне, што яны, па ўсёй верагоднасці, адбудуцца і пройдуць у два туры. Пры гэтым Прэзідэнт спрагназіраваў мінімальную актыўнасць насельніцтва ў другім туры.

Аляксандр Лукашэнка заявіў таксама, што калі ўсё ж дэпутаты Вярхоўнага Савета не будуць выбраны, то новых выбараў не будзе. “Гэта, — лічыць ён, — апошнія парламенцкія выбары ў Беларусі на бліжэйшыя пяць гадоў наперад”. Прэзідэнт падкрэсліў, што не збіраецца выкідаць мільярды рублёў “на бесталковыя выбары, на якія народ не ходзіць”. Пры гэтым адзначыў, што многія палажэнні Канстытуцыі маюць патрэбу ва ўдакладненні праз усенародны рэфэрэндум. “Мы даўно ўжо маглі быць з парламентам”, — сказаў ён. Для работы новага парламента, лічыць Прэзідэнт, дастаткова 119 дэпутатаў, выбраных вясной. Ён гатовы прызнаць такі Вярхоўны Савет. На яго думку, заканадаўствам Беларусі вызначана вельмі вялікае прадстаўніцтва ў парламенце.

Калі не ўдасца сфарміраваць новы Вярхоўны Савет, то Аляксандр Лукашэнка, паводле яго слоў, мае намер, як і папярэджаў, увесці прамое прэзідэнцкае праўленне.

НА ЗДЫМКУ: галасуе Прэзідэнт Беларусі А.ЛУКАШЭНКА.

ВАКОЛ ПРЭЗІДЭНЦКАГА ІНТЭРВ'Ю

**“ПРАВАКАЦЫЯ
НАЦЫЯНАЛІСТАЎ”**

“Хто што хацеў бачыць, тое і ўбачыў у маім інтэрв'ю. Як можна абвінавачваць у прафашысцкіх настроях мяне, чалавека, які ненавідзіць фашызм!! Я хоць і не перажыў яго жахаў, але ведаю аб учыненым гітлераўцамі на зямлі маёй рэспублікі. 30 працэнтаў насельніцтва Беларусі загінула ў той вайне. Не, не аб маіх сімпатыях да фашысцкага рэжыму ішла размова ў інтэрв'ю”.

Так заявіў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў адказ на, як паведамаў БелТА, “узнятую ў некаторых сродках масавай інфармацыі шуміху” наконт таго, што ён, маўляў, у інтэрв'ю папулярнай нямецкай газеце “Хандэльсблат” узорам прэзідэнцкага праўлення назваў гітлераўскі рэжым. Гэту заяву ён зрабіў 29 лістапада ў час гутаркі з журналістамі на выбарчым участку.

Выступіла з заявай і прэс-служба Прэзідэнта Рэспублікі Беларусі.

“У інтэрв'ю газеце “Хандэльсблат” Прэзідэнт Беларусі не выказаў і не мог выказаць якіх-небудзь сімпатый да Гітлера, які ўвайшоў у гісторыю чалавецтва як лідэр крывавага фашысцкага рэжыму, што развязаў другую сусветную вайну. Мэтанакіраванае скажэнне сутнасці сказаных Аляксандрам Лукашэнкам слоў з'яўляецца спланаванай палітычнай акцыяй, накіраванай на дыскрэдытацыю ўлады папярэдадні паўторных выбараў у Вярхоўны Савет рэспублікі”, — гаворыцца ў ёй.

Зацікаўленымі ў такой правакацыі, на думку прэс-службы, з'яўляюцца тыя нацыяналістычныя сілы, якія пацярпелі знічальнае паражэнне на майскіх выбарах, спрабавалі сарваць усенародны рэфэрэндум і стварыць у Беларусі сітуацыю нестабільнасці і хаосу ў Мінску і іншых гарадах рэспублікі ў ходзе забастоўкі на метрапалітэне.

Прэс-служба Прэзідэнта заявіла таксама, што чарговая правакацыя старанна спланавана і добра аплана.

“На наш погляд, Беларусь пакуль не прайшла тую кропку крызісу, пасля якой пачынаецца ажыўленне эканомікі. На жаль, тыя аптymістычныя ацэнкі, што даюць прадстаўнікі Кабінета Міністраў, не маюць пад сабой ніякіх падстаў. Можна было б гаварыць, што мы дасягнулі значных поспехаў у зніжэнні тэмпаў інфляцыі і дэфіцыту бюджэту, стабілізацыі курса рубля, калі б запрацавалі прадпрыемствы. А так усё тое, што зроблена на макраўзроўні, прывяло і да таго, што прадпрыемствы ў горадзе і на вёсцы засталіся без абаротных сродкаў, рэзка ўзраслі неплацяжы, сталі масавымі затрымкі з выплатамі зарплаты. Напрыклад, на сённяшні дзень увогуле запазычанаць па зарплате складае па народнай гаспадарцы каля 900 мільярдаў рублёў. З затрымкай на месяц і больш атрымліваюць зарплату каля 1 мільёна чалавек, а гэта прыкладна кожны чацвёрты працуючы грамадзянін Беларусі”.

Уладзімір ГАНЧАРЫК,
старшыня Федэрацыі
прафсаюзаў Беларусі.

АД ГОРА

**БЕСПРАЦОЎНЫЯ
ГУВЕРНАНТКІ**

Толькі ў кастрычніку на Віцебшчыне звольнена 369 рабочых у сувязі са спыненнем вытворчасці або змяненнем рэжыму работы прадпрыемстваў, 7 654 адпраўлены ў відпуск без захавання або з частковым захаваннем заробатнай платы.

Многія з “лішніх” на вытворчасці людзей трапляюць у рады беспрацоўных, афіцыйны статус якіх у бягучым годзе мелі 17 тысяч чалавек. За чацвёрты квартал чакаецца “выкід” за вароты прадпрыемстваў 2,1 тысячы рабочых.

Выбар у выслабаненых работнікаў невялікі. На рынку працы на адно вакантнае месца прэтэндуе ў сярэднім 10 чалавек. Можна чакаць сваёй чаргі, атрымліваючы дапамогу (у сярэднім гэта 98,2 тысячы рублёў у месяц), або атрымаць новую, часцей за ўсё непрыцяжкую прафесію. У Наваполацку, напрыклад, па заказе цэнтра занятасці пачалі навучанне групы гувэрнантак, зольных пасля заканчэння курсаў даць дзеянне “новых беларусаў” веды па музыцы, жывапісу, літаратуры.

ПРЭЗІДЭНЦКАЯ СУСТРЭЧЫ

Прэзідэнт Беларусі А. Лукашэнка шукае паразумення з інтэлігенцыяй. Так можна назваць дзве сустрэчы, якія адбыліся ў другой палове лістапада. “Я не хачу з вамі ваяваць, таму што вы эліта і залаты фонд грамадства”, — заявіў А. Лукашэнка 24 лістапада, выступаючы перад творчай інтэлігенцыяй рэспублікі — мастакамі, кампазітарамі, пісьменнікамі, артыстамі, сабранымі ў габеленавай зале будынка Адміністрацыі Прэзідэнта. Прагнучы змяніць узаемаадносіны, наладзіць хаця б нейкія кантакты, А. Лукашэнка выказаў гатоўнасць працягнуць руку дапамогі творчай інтэлігенцыі і нават пастарацца зразумець інашадумцаў.

Другая сустрэча, амаль што чатырохгадзінная, адбылася 27 лістапада. На яе былі запрошаныя рэдактары вядучых газет і іншых сродкаў масавай інфармацыі, акрэдытаваныя ў Мінску замежныя журналісты. Прэзідэнт цяропліва адказаў на шматлікія пытанні і пастараўся развеяць “туман непаразумення” паміж уладай і некаторымі выданнямі. А. Лукашэнка адхіліў папрокі ў тым, нібыта ён імкнецца да абсалютнай улады. “Я хачу выконваць свае канстытуцыйныя абавязкі”, — падкрэсліў Прэзідэнт. Але ўлада не можа быць бездапаможнай, яна будзе ўмацоўвацца па меры таго, як гэта будзе дыктавацца грамадскімі патрэбнасцямі.

НА ЗДЫМКУ: прэзідэнт Беларускай канфедэрацыі творчых саюзаў і культурных фондаў народны артыст СССР Мікалай ЯРОМЕНКА падчас сустрэчы з творчай інтэлігенцыяй уручае Аляксандру ЛУКАШЭНКУ “Залатога віцязя” — прыз Міжнароднага кінафестывалю славянскіх і праваслаўных народаў.

ТВАР МЕСЯЦА

**ДЗЕ Ж УРЭШЦЕ
ТОЙ ПРЫТУЛАК?**

Твар лістапада нагадвае мне маску Мельпамены, у якой, як памятаецца, адзін бок смяецца, а другі — плача. Вось так і наша жыццё... то камедыя, то трагедыя, а бывае, што і фарс...

Сярод грамадска-палітычных падзей месяца выпучаюцца, безумоўна, святкаванне чарговай гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі, агульны сход так званай прэзідэнцкай “вертыкалі”, які атрымаўся вельмі падобным на колішнія, савецкіх часоў партыйна-гаспадарчыя актывы, а хутчэй — незабыўныя пленумы камуністаў, і як завяршаючы акорд — паўторныя парламенцкія выбары.

Пра ўсе падзеі, акрамя апошняй, мы ўжо інфармавалі нашых чытачоў, таму сёння асноўная ўвага — чарговому этапу выбарчага марафона, які пачаўся 29 лістапада.

Казаць, што напярэдадні на Беларусі разгарнулася хоць якая-небудзь перадвыбарчая барацьба, не даводзіцца. Злёгка прашамацелі па паштовых скрынях насельніцтва большасцю невыразныя адзінкавыя ўлёткі з біяграфічнымі данымі кандыдатаў у дэпутаты, і, бадай, на гэтым усё скончылася. Практычна, не было ніякай кампаніі ў сродках масавай інфармацыі. Пад выгледам нібыта стварэння роўных перадвыбарчых магчымасцей для ўсіх улады забаранілі ўсялякую палітычную рэкламу ў газетах, на радыё і тэлебачанні. Прэтэндэнтам на дэпутацкія мандаты было прапанавана ўмясціць кошт сваёй перадвыбарчай агітацыі ў 600 000 беларускіх рублёў — прыблізна 50 долараў. Што на такія грошы можна зрабіць, не трэба і казаць. Асабліва ўсё гэта смешна выглядае на фоне набіраючай разгон выбарчай кампаніі ў Расіі, дзе шырока выкарыстоўваюцца фінансавыя магчымасці партый. Есць грошы — калі ласка, закавай рэкламу хоць у газеце, хоць на тэлебачанні, але за вельмі вялікія грошы — кошт тэлемініуты даходзіць да некалькіх дзесяткаў тысяч долараў. Акрамя таго, там прадстаўляюцца і выпучаны па закону бясплатны час. І нават пры падобнай арганізацыі справы ў Расіі скардзяцца, што не створаны такія, як хацелася б, умовы для вядзення выбарчай кампаніі. Што ўжо тут казаць пра нас! Таму не дзіўна, калі многія выбаршчыкі знаёміліся з поўным спісам кандыдатаў толькі непасрэдна падчас галасавання. На некаторых выбарчых участках нават не паклапаціліся сабраць разам усё весткі пра патэнцыйных парламентарыяў на якім-небудзь стэндзе, каб перад галасаваннем чалавек меў магчымасць, нарэшце, убачыць усіх кандыдатаў і зрабіць нейкія высновы.

Напярэдадні выбараў наогул існавалі апасенні, ці набярэцца сярод прагаласаваўшых больш за 50 працэнтаў ад агульнай колькасці выбаршчыкаў, неабходна, каб лічыць, што выбары адбыліся. Сацыёлагі сцвярджалі: набярэцца. У першым туры іх прагноз спраўдзіўся. На Беларусі прагаласавала прыкладна 60 працэнтаў тых, хто мае права галасаваць. Абрана з першага заходу 20 новых дэпутатаў — 5 камуністаў, 3 аграрыі, 1 прадстаўнік Аб'яднанай дэмакратычнай партыі, 11 беспартыйных. Тры кандыдаты сталі дэпутатамі ў Мінску. Дарэчы, сімпатыі сталічных палітызаваных выбаршчыкаў падзяліліся паміж камуністамі і прыхільнікамі Беларускага народнага фронту, паміж якімі ў асноўным і будзе весціся спрэчка ў другім туры. Але трэба адзначыць, што сярод галасаваўшых была і значная дэідэалагізаваная праслойка, якая схілялася да беспартыйных кандыдатаў. Сярод тых, хто прайшоў у другі тур галасавання, што адбудзецца 10 снежня, былі спікер парламента Станіслаў Шушкевіч, былы старшыня Нацбанка Станіслаў Багданкевіч, цяперашні старшыня Рады Грамады Мікалай Статкевіч і былы Алег Трусаў, адзін з галоўных парламенцкіх “скандалістаў” Сяргей Антончык, былы старшыня Партыі народнай згоды Генадзь Карпенка, шэраг іншых палітыкаў, чые імёны досьць на слыху. Лідэр БНФ Зянон Пазыняк, які балашраваўся ў правінцыі — у Смагоні, зусім крыву не дабраў да пераможных 50 працэнтаў плюс адзін голас, а так як у спісе значыліся толькі два прэтэндэнты на дэпутацкія мандаты, то ў другі тур ён не трапіў. І на гэты раз барацьба прайграная.

Расклад сіл пасля першага тура галасавання дазваляе гаварыць як пра значную “камунізацыю” беларусаў, так і пра пэўныя зрухі да паларызацыі палітычных густаў. Прынамсі, у Мінску па многіх акругах у другім туры будзе спрачацца за перамогу прадстаўнікі камуністаў і БНФ. На вёсцы карціна крышкы іншая, але і там яна адлюстроўвае галоўнае жаданне насельніцтва — нарэшце звабіцца хоць ад часткі жыццёвага цяжару, прыбіцца ўжо да якога-небудзь берагу, а не несціся кудысьці, захлынаючыся і не бачачы, што наперадзе. Калі ж пільн так і не паспакайнее, то на нашых тварах па-ранейшаму часцей будучы з'яўляцца спэсы. Але плакаць вельмі ж усім надакучыла...

Галіна УЛЦЕНАК.

ХАБАР

ЯК ДАВАЛІ, ТАК І ДАЮЦЬ

За дзесяць месяцаў гэтага года правахоўнымі органамі рэспублікі ўстаноўлена 548 выпадкаў атрымання хабару службовымі асобамі рознага рангу. Для параўнання: за ўвесь мінулы год было зафіксавана 482 аналагічныя злачыны. З 836 выпадкаў растраты і прывасянення выяўлена ў студзені — кастрычніку гэтага года, што на 27 працэнтаў перавышае ўзровень мінулага. Працягваецца рост у агульнай масе злачынасці злачынстваў, што ўчыняюцца ў групе. На 1 лістапада 1995 года зафіксавана 16 560 групавых злачынстваў, што амаль на сем працэнтаў вышэй узроўню ўсяго мінулага года.

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ КАТАСТРОФА І ПРАБЛЕМЫ МІЖНАРОДНАЙ ПАДТРЫМКІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Гэта сума роўная 32 дзяржаўным бюджэтам Беларусі на 1985 год, або 21 дзяржаўнаму бюджэту на 1991 год (зводныя звесткі пра сумарны эканамічны ўрон па аб'ектах на-роднага гаспадарчага комплексу і па асобных відах страт адлюстраваны ў табл. 1).

Расходы на гэтыя мэты складаюць больш за 10 працэнтаў усіх расходаў урада і каля 5 працэнтаў унутранага прадукту.

Маштабы катастрофы патрабавалі правядзення надзвычайных мер. Пераселена звыш 130 тысяч чалавек. Для іх пабудавана больш за 66 тысяч кватэр і дамоў сядзібнага тыпу, школ і дашкольных устаноў.

Гэтыя вынікі чарнобыльскай катастрофы. Па звестках Міністэрства аховы здароўя Рэспублікі Беларусь, за 1987–1992 гады колькасць прыродных недахопаў развіцця ў зонах кантролю ўзрасла на 24 працэнты, між тым, як у зонах са шчыльнасцю забруджвання па цэзію-137 да 15 Кі/км² — на 30 працэнтаў, а ў зонах са шчыльнасцю забруджвання 15 Кі/км² і больш — на 83 працэнты.

Катастрофа на Чарнобыльскай АЭС мае і негатывныя сацыяльныя вынікі. Масавае перасяленне людзей, змена імі месца жыхарства, уладкаванне на новым, адаптацыя да новых умоў, няўпэненасць, адсутнасць магчымасці планаваць і прагназаваць свой лёс і лёс блізкіх, няведанне ўздзеяння малых доз радыяцыі і якасці ўжываемых прадуктаў, шэраг іншых фактараў ствараюць стрэсавыя сітуацыі ў краіне. Яны ўзмацняюць адмоўныя змены ў стане здароўя жыхароў пацярпелых раёнаў і ўсяго насельніцтва Беларусі.

Апынуўшыся практычна сам-насам з наступствамі буйнамаштабнай, па сутнасці глабальнай, чарнобыльскай катастрофы, Беларусь зазнае цяжкія і глыбокае эканамічнае крызісу, да якога краіна не была гатова.

Неабходна адзначыць, што з часу набывання суверэнітэту Беларусь карыстаецца значнай фінансавай і тэхнічнай дапамогай у межах як двухбаковых пагадненняў, так і шматбаковага супрацоўніцтва па лініі розных міжнародных арганізацый (МВФ, МБРР, ЕБРР, установа ААН). Міжнародная дапамога ажыццяўляецца пераважна па структурнай перабудове і рэфармаванню эканомікі, фінансаванню праектаў, звязаных з развіццём інфраструктуры, прадастаўленню крэдытаў на закупку вытворчага абсталявання, медыкаментаў, тэхнічнай і гуманітарнай дапамогі. У прыватнасці, на структурную перабудову галін эканомікі па лініі МБРР і МВФ было выдзелена 218 мільянаў долараў.

Пасля чарнобыльскай катастрофы дапамога нашай краіне ішла з розных крыніц. Яна аказвалася на двухбаковай аснове, пераважна з боку еўрапейскіх краін, на шматбаковай аснове па лініі устаноў сістэмы ААН (МАГАТЭ, ПРААН, ЮНДА і інш.), ад Еўрапейскага саюза і з прыватных крыніц — разнастайных няўрадавых арганізацый і добра-зчыніцаў. Агульная сума дапамогі па лініі ААН склала прыкладна 6 мільянаў долараў. Гэта без уліку сродкаў, якія паступілі ад няўрадавых устаноў і прыватных асоб, якія не кантралююцца і не падлічваюцца.

Відавочна, што без замежнай фінансавай дапамогі эканоміцы Беларусі не ўдасца выйсці з крызісу і пераадолець наступствы чарнобыльскай катастрофы. Аднак у апошні час інвестыцыйная актыўнасць рэзка знізілася. У немалой ступені гэта з'явілася вынікам таго, што ўраду Беларусі пакуль ніяк не ўдаецца наладзіць эфектыўную сістэму прыцягнення сродкаў як аінчынны, так і знешніх інвестараў, паколькі наўрад ці хто-небудзь з іх пажадае ажыццяўляць укладанні ў нестабільную эканоміку. Каб прыцягнуць у краіну інвестыцыі, неабходна вырашыць комплекс праблем. Першае, неабходна вызначыць адносна рыначных рэфармаў, па-другое, вырашыць блок пытанняў па дасягненню стабільнасці і паслядоўнасці заканадаўчай базы, па-трэцяе, актывізаваць працэс раздзяржаўлення і прыватывацыі дзяржаўнай маёмасці. Без вырашэння гэтых пытанняў прыходу значнага замежнага капіталу нашай эканоміцы не

дачкацца. Патэнцыяльны інвестар не будзе ўкладваць свае сродкі ў эканоміку палітычна непрадказальнай краіны, не будучы ўпэўненым у абароне сваіх сродкаў.

Асабліва важнае значэнне для Беларусі мае прыцягненне знешніх рэсурсаў для пераадолення вынікаў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС. Аналіз сучаснай сітуацыі і прагноз на перспектыву паказваюць, што маштабы бедства перавышаюць магчымасці рэспублікі, якая не мае дастатковых рэсурсаў для самастойнага вырашэння гэтай праблемы. Таму ўзнікае неабходнасць далейшага памнажэння намаганняў як дзяржаўных, так і грамадскіх арганізацый, накіраваных на пошук крыніц пашырэння знешняй дапамогі і, што не менш важна, на больш эфектыўнае выкарыстанне сродкаў, якія выдзяляюцца на вырашэнне чарнобыльскай праблемы.

Пры гэтым варта ўлічваць, што сусветная супольнасць таксама атрымае пэўны вопыт у працэсе аказання беларускаму народу фінансавай і тэхнічнай дапамогі ў хутчэйшым пераадоленні негатывных вынікаў чарнобыльскай катастрофы. Справа ў тым, што ў рэспубліцы за мінулыя пасля аварыі гады назапашаны ўнікальны фактычны матэрыял пра вынікі радыяцыйнага ўздзеяння на чалавека, жывёльны і раслінны свет. Навыты практычны вопыт арганізацыі і рэалізацыі адэкватных мер па зніжэнню адмоўных вынікаў гэтага ўздзеяння. Кампетэнтныя ў гэтых пытаннях міжнародныя арганізацыі не могуць не разумець, што ўсё гэта мае вялікае значэнне, асабліва з пункту погляду выпрацоўкі міжнароднай супольнасцю агульных навукова абгрунтаваных падыходаў да ацэнкі эканамічных, сацыяльных і экалагічных вынікаў буйнамаштабных тэхнагенных аварыяў, падобных чарнобыльскай катастрофе, ад якіх сёння не застрахована ні адна краіна. І, у сваю чаргу, дапамога больш абгрунтавана падыходамі да выпрацоўкі рэкамендацый па далейшаму развіццю сусветнага навукова-тэхнічнага прагрэсу па многіх пры-рыятных напрамках.

Практычны вопыт ажыццяўлення канкрэтных мер па зніжэнню адмоўных эфектаў радыяцыйнага ўздзеяння ва ўмовах такой катастрофы можна быць шматразова памножаны, калі сусветная супольнасць прыме больш актыўны, чым раней, ўдзел у гэтай справе, дапаможа Рэспубліцы Беларусь арганізаваць правядзенне на высокім тэарэтычным узроўні, з прымяненнем найноўшай камп'ютэрнай тэхнікі, усяго комплексу навукова-даследчых работ па вывучэнню вынікаў чарнобыльскай катастрофы, іх пераадоленню і рэабілітацыі тэрыторый, забруджаных радыенуклідамі, прыме самы непасрэды ўдзел у мадэрнізацыі і рэканструкцыі прадпрыемстваў розных галін прамысловасці і сельскай гаспадаркі, якія размешчаны на ўказаных тэрыторыях, на аснове ўкаранення экалагічна чыстых тэхналогій, абсталявання і матэрыялаў, акажа садзейнічанне ў стварэнні цэнтраў па прафесіянальнаму навучанню, падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы эканамістаў, экалагаў і іншых спецыялістаў для работы ў раёнах, якія былі падвергнуты радыяактыўнаму забруджванню.

Уся гэтая дапамога, якая будзе аказвацца Беларусі сусветнай супольнасцю ў мэтах хутчэйшага пераадолення ёю вынікаў чарнобыльскай катастрофы, без усякага сумнення, будзе на карысць усяму чалавецтву.

Зоя ПАЦЕВА.

Зводныя звесткі ацэнкі эканамічнага ўрону Рэспублікі Беларусь ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС (млрд. долараў)

№ п/п	Аб'екты і віды страт	Сума страт па перыядах:				
		1986-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2015	1986-2015
1.	Пагаршэнне здароўя насельніцтва	0,69	0,29	0,24	0,65	1,87
2.	Прамысловасць	0,06	0,13	0,11	0,33	0,63
3.	Сацыяльная сфера	2,77	5,00	2,04	4,43	14,23
4.	Будаўнічы комплекс	0,15	1,25	0,32	0,96	2,68
5.	Транспарт і сувязь	0,93	1,20	0,36	0,90	3,39
6.	Жыллёва-камунальная гаспадарка	0,07	0,45	0,92	2,02	3,46
7.	Аграпрамысловы комплекс	18,31	20,00	15,60	18,10	72,00
8.	Лясная гаспадарка	0,58	0,68	0,70	2,15	4,11
9.	Перасяленне насельніцтва	2,80	1,56	0,39	0,33	5,08
10.	Рэалізацыя закона "Аб сацыяльнай абароне грамадзян, што пацярпелі ад катастрофы на ЧАЭС"	0,56	14,92	17,50	53,34	86,32
11.	Забруджванне мінеральна-сыравінных і водных рэсурсаў	2,00	0,12	0,15	0,40	2,67
12.	Дэзаактывацыя забруджаных тэрыторый	0,04	4,19	22,48	10,12	36,83
13.	Стварэнне службы маніторынга	0,05	0,21	0,19	1,27	1,72
Усяго		29,00	50,00	61,00	95,00	235,00

Варта адзначыць, што ў структуры страт найбольшую долю займаюць да-датковыя затраты, якія звязаны з ліквідацыяй ці мінімізацыяй вынікаў катастрофы (81,6 працэнта); за 30-гадовы перыяд яны перавысяць 190 мільярдў долараў. Гэтыя затраты былі б значна большыя, калі б пры распрацоўцы Дзяржаўнай праграмы Беларусі па ліквідацыі вынікаў чарнобыльскай катастрофы арыентаваліся не на свае ўласныя магчымасці, а на сусветныя дасягненні з выкарыстаннем перада-вых узораў тэхнікі і тэхналогіі, медыцы-ны, сельскагаспадарчай вытворчасці, якія ствараюць бяспечныя для на-сельніцтва ўмовы жыццядзейнасці на забруджанай радыенуклідамі тэры-торыі: зараз нам гэта не па кішані.

Лічыць сведчаць, што Беларусь нясе вялікія затраты на выплату дапамогі і кам-пенсаций насельніцтву, якое жыве ў зо-не радыяактыўнага забруджвання ці пе-расялілася на новае месца жыхарства. За 1986–1990 гады на льготы і кампен-саций выдаткавана 560 мільянаў долараў. Штогодні выдаткі на гэта дасягаюць 30–40 працэнтаў усіх затрат па Дзяржаўнай праграме ліквідацыі вынікаў чарнобыль-скай катастрофы. Доля сродкаў, якая выдзяляецца на ліквідацыю вынікаў ката-строфы, у бюджэце Беларусі ў 1991 годзе складала 16,8 працэнта, у 1992 годзе — 12,6 працэнта, у 1993-м — 10,9 працэнта.

месцаў, дашкольных устаноў, бальніц, амбулаторна-паліклінічных устаноў і шмат іншых аб'ектаў сацыяльнай сфе-ры. Аднак каля 300 тысяч чалавек пра-цягвае жыць у населеных пунктах, дзе гадаваа сумарная эфектыўная эквівалентная доза апраменьвання пе-рвышае 1 мЗв (0,1 бэр). У семнаццаці ж населеных пунктах з колькасцю жыха-роў 1 400 чалавек дозы вышэй за 5 і больш мЗв у год. На забруд-жаных радыенуклідамі тэрыторыях у 3 251 населеным пункце жыве каля 1 850 тысяч чалавек.

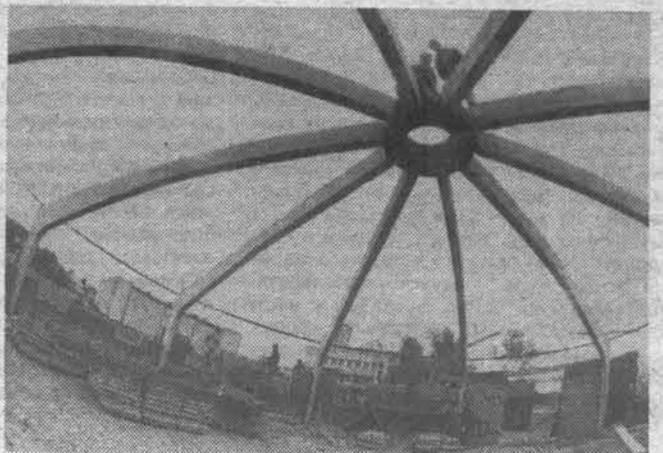
Неспрыяльная экалагічная сітуацыя, якая рэзка абвастралася ў выніку чарно-быльскай катастрофы, у радзе рагіёнаў сёння ўяўляе вялікую пагрозу не толькі для здароўя, але і для жыцця чалавека. Як паказалі даследаванні беларускіх і за-межных вучоных у Гомельскай вобласці, якая найбольш пацярпела ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, выяўлена істотнае павелічэнне захворванняў на пухліны касцей, рак мачавога пузыра і нырака, лімфарэтыкуласаркому. Назіраецца выразна абазначаны рост за-хворвання на рак шчытападобнай залозы, асабліва сярод дзяцей. Так, калі ў дааварыйныя гады рэгістраваліся толькі адзінкавыя выпадкі, то ў 1986–1992 гадах было выяўлена 172 выпадкі такіх захвор-ванняў у дзяцей ва ўзросце да 15 гадоў. Асабліва трывогу выклікаюць магчы-

БУДАЎНІЦТВА

Нядаўна ў Магілёве быў адкрыты новы мост імя Каралёва, камандзіра партызанскага злучэн-ня, якое ваявала на Магілёўшчыне ў гады Айчынай вайны. Рух па новаму мосту праз Дняпр адкрыў Прэзідэнт А. Лукашэнка.

Цяпер, калі ў многіх гаспадарках забыліся, што такое будаўніцтва культурна-бытавых і вытворчых памяшканняў, у калгасе "Савецкая Беларусь" Ка-мянецкага раёна будуецца: нядаўна здалі ў эксплуатацыю каўбасны цэх, цяпер узводзіцца зала ўрачыстасцей, дзе за святочным сталом адразу змогуць размясціцца 300 чалавек. На месцы не-калі знесенай драўлянай царквы будуюцца за кошт калгаса каменная пяцікупальная царква. Кіруе ўсім гэтым нязменны старшыня калгаса двойчы Герой Сацыялістычнай Працы Уладзімір Бядуля. НА ЗДЫМКУ (справа): купалы царквы ўзводзяцца мясцовымі майстрамі Анатолемам КАН-ЦЭВІЧАМ і Аляксандрам ПАШУКОМ.

БЕЛАРУСКАЯ ДЫЯСПАРА

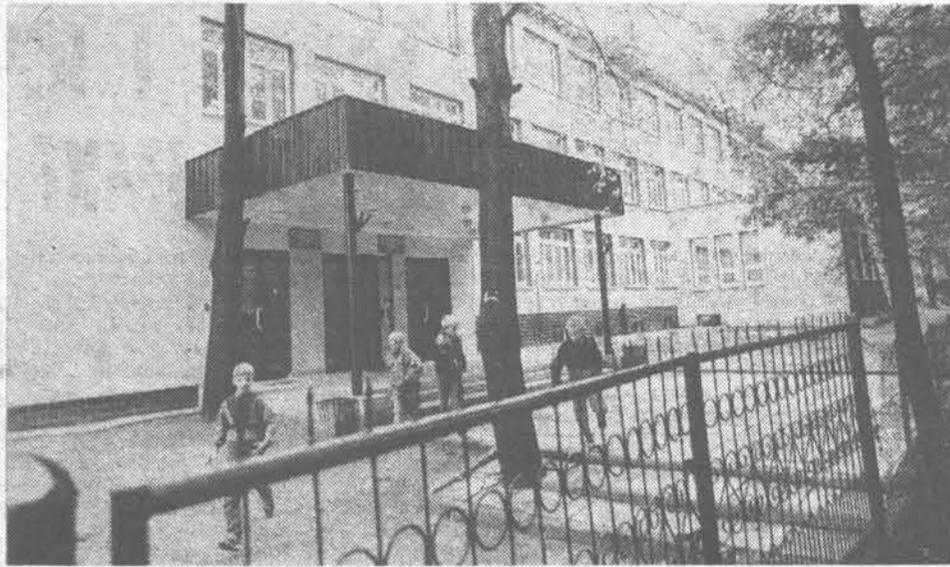
У ПОЛЬШЧЫ

Вывучыць родную мову, паэзію Янкі Купалы і Максіма Багдановіча, гісторыю радзімы сваіх бацькоў і дзядоў могуць дзеці польскіх беларусаў, якія займаюцца ў беларускіх гімназіях. Адна з іх, што знаходзіцца ў горадзе Гайнаўцы Беластоцкага ваяводства, да нядаўняга часу размяшчалася ў старым драўляным аднапавярховым будынку.

Цяпер гэта сучасны будынак, узведзены на сродкі дзяржавы, дзе створаны ўсе ўмовы для вучобы.

НА ЗДЫМКУ: беларуская гімназія ў Гайнаўцы.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

СЛОВА СЯБРАМ МАБ

ПОЛЬШЧА І ЎСХОДНЯЯ СЛАВЯНШЧЫНА: КУЛЬТУРНАЕ ПАМЕЖЖА

У Ілаве, каля Ольштына, 5--7 кастрычніка 1995 года адбылася VI Міжнародная навуковая канферэнцыя, у якой прынялі ўдзел славісты амаль з усіх навуковых асяродкаў Польшчы, а таксама навукоўцы з Расіі, Беларусі, Украіны, Аўстрыі, Германіі, Венгрыі. Ілава была выбрана намі як месца правядзення канферэнцыі не толькі з-за прыгажосці горада. Проста бургамістр горада Андэжэй Жыліньскі прыхільна паставіўся і ўзяў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы гэтага мерапрыемства, фінансаваў яго і аказваў нам неабходную дапамогу.

На гэты раз у рэфератах многіх удзельнікаў канферэнцыі знайшлі шырокае і шматграннае адлюстраванне таксама і праблемы беларускай культуры. У праграме канферэнцыі былі выдзелены тры праблемныя блокі: польска-расійскія, польска-беларускія і польска-украінскія культурныя сувязі. Пасяджэнні ішлі ў трох секцыях: літаратуразнаўча-культурнай, мовазнаўчай і тэорыі перакладу. Хацеў бы спыніцца больш падрабязна на беларускай праблематыцы.

Несумненна, шмат новых цікавых фактаў было ў дакладзе Рышарда Радзіка з Любліна “Самавызначэнне этнічнай свядомасці беларускага народа ў XIX стагоддзі”. Нібы яго працягам, хаця і з выкарыстаннем зусім іншага матэрыялу, было выступленне аўтара гэтых радкоў пад назвай: “Беларускі фальклор на Віленшчыне (парафіі Шумск і Рукойні) у міжваеннае дваццацігоддзе”. У тым жа коле праблем, якія датычацца фальклору, быў і даклад Ірэны Рудзевіч з Ольштына “Беларускі фальклор і літаратура на старонках часопіса “Rubon”. Іншы характар мела вы-

ступленне Мечыслава Яцкевіча (Ольштын) “Беларуская школа” ў польскай рамантычнай літаратуры”, якое ўнесла многа новых вызначэнняў у даследаванні беларусістаў. А вядомы паланіст — Тадэвуш Буйніцкі (Кракаў) засяродзіўся на беларускіх матывах у паэзіі віленскага творчага аб’яднання “Жагары”, аналізуючы менавіта з гэтага пункту гледжання творчасць знакамітых польскіх паэтаў. Паэт і літаратуразнаўца, якога ведаюць і на Беларусі, Ян Чыквін прысвяціў свой рэферат творчасці “зэльвенскай непаслушніцы” Ларысы Геніюш. Ванда Супа з Беластока аргументавана давала, што творчасць Сакрата Яновіча, пісьменніка з польска-беларускага памежжа, з’яўляецца важным звяном у польска-беларускіх літаратурных сувязях.

З цікавасцю слухалі таксама гасцю з Беларусі — Галіну Тварановіч, якая выступала на тэму: “Запіскі янычара” Канстанціна Міхайловіча як факт узаемадэяванняў славянскіх літаратур (XV—XVI ст.)”. У дакладзе масквічоў Л. Званаровай і А. Апанічавы, прысвечаным руска-беларуска-польскім літаратурным сувязям 20-х гадоў (“Д. Меражкоўскі і З. Гіпіус у Польшчы і Беларусі”), было многа невядомых дасюль цікавых фактаў.

Беларуская ніч праходзіла і праз амаль што ўсе выступленні мовазнаўчай секцыі. Ларыса Пісарэк з Вроцлава прыцягнула ўвагу прысутных аналізам этыкетных і моўных паводзін беларусаў і палякаў у некаторых п’есах Янкі Купалы. А наогул, творчасць Янкі Купалы — гэта вельмі ўдзячнае поле дзейнасці для даследчыкаў польска-беларускіх культурных сувязей, што аргументавана даказала ў сваім вы-

ступленні прафесар Л. Пісарэк. Дыскусійны, але нягледзячы на гэта вельмі цікавы даклад зрабіў аўстрыйскі мовазнавец Герман Бідэр, сканцэнтраваны на глагольным чынам на сучасных тэндэнцыях беларускай літаратурнай мовы. Русіфікацыя, паланізацыя ці беларусізацыя? Яго выступленне вызначалася аб’ектыўнасцю, навуковай дакладнасцю і дасканалым валоданнем аналізуемага матэрыялу.

Бадай што, падобныя заўвагі можна аднесці і да рэферата Карла Гутшміта з Берліна “Першая нарматыўная беларуская граматыка Антона Луцкевіча”. Выклікалі цікавасць і даклады М. Саевіча з Любліна і А. Золтана з Будапешта. Беларуская тэматыка прысутнічала і ў многіх іншых выступленнях. Як падкрэсліў прафесар Рышард Лужны, на гэты раз у аднолькавай меры праблемы рускай, беларускай і ўкраінскай культур былі ўзняты ў выступленнях удзельнікаў канферэнцыі.

Між іншым, немалую цікавасць выклікала кніга “У коле беларускай культуры”, якую можна было набыць нароўні з іншымі працамі, выдадзенымі ў апошнія два гады Інстытутам Усходняга Славянства Вышэйшай педагогічнай школы ў Ольштыне. Матэрыялы канферэнцыі будучы выдадзены ў 1996 годзе ў выдавецтве “Acta Polono-Ruthenica”, якое з’явілася ў Ольштыне.

Праз два гады будзе арганізавана чарговая канферэнцыя. Яе арганізатары спадзяюцца, што ў ёй прыме ўдзел больш навукоўцаў з Беларусі, чым сёлета.

Да спаткання праз два гады!

Валенты ПІЛАТ.

Ольштын.

ХРОНІКА

БЕЛАРУСАЗНАЎЧАГА

ЖЫЦЦЯ

ПРА БЕЛАРУСКУЮ ШЛЯХТУ

У Польшчы выйшла кніга Яленты Сікорскай-Кулешы “Дэкласацыя дробнай шляхты ў Літве і Беларусі ў XIX стагоддзі” (Варшава, 1995). Гаворачы пра сацыяльна-эканамічнае становішча асяроддзя, з якога выйшлі многія беларускія пісьменнікі, мастакі, навукоўцы, аўтар падкрэслівае, што паўсядзёнае жыццё шляхты мала адрознівалася ад сялянскага. Бацьчы яе рэвалюцыянары (яна выжыла ў час паўстанняў 1830—1831 і 1863—1864 гадоў), царызм увесць час праводзіў палітыку, каб дэкласаваць шляхту, перавесці яе ў аднадворцы.

Кніга багата ілюстравана здымкамі шляхецкіх сядзіб і іх жыхароў з Міншчыны і Навагрудчыны.

СТАТУТ

ПЕРАРЭГІСТРАВАНЫ

Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь перарэгістравала Статут Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў з тымі зменамі, якія былі ў яго ўнесены ў маі бягучага года на II Кангрэсе беларусістаў. Важна падкрэсліць, што побач з калектыўным засталася і індывідуальнае сяброўства ў асацыяцыі, вакол чаго вяліся ажыўленыя спрэчкі.

Цяпер Міжнародная асацыяцыя беларусістаў гуртуе каля 650 сяброў. Больш паловы з іх жыве ў Беларусі (найбольшыя колькасці суполкі — у Брэсцкім і Гродзенскім універсітэтах, на філіялах БДУ). Сярод замежных нацыянальных асацыяцый самая шматлікая — польская (142 сябры) і венгерская (33 сябры). Сёння беларусісты ёсць у 24 краінах.

ПАСЯДЖЭННЕ БЮРО МАБ

На апошнім пасяджэнні бюро МАБ разгледжана пытанне аб ходзе падрыхтоўкі да выдання матэрыялаў II Міжнароднага кангрэса беларусістаў пад назвай “Беларусь паміж Усходам і Захадам”. Было адзначана, што ўжо ўсе матэрыялы адрэдагаваны і набраны на камп’ютэры. Улічваючы вялікі аб’ём (54 друкаваныя аркушы), вырашана выдаць іх у дзвюх кнігах. Цяпер шукаюцца спонсары.

На тым жа пасяджэнні было вырашана, што ў Беларусі сябры МАБ замест уплаты складак падпісваюцца на газету “Голас Радзімы”.

Лена КАЗЛОВА, рэфэрэнт МАБ.

ДА 75-х УГОДКАЎ СЛУЦКАГА ПАЎСТАННЯ

ЗМАГАРНЯ ДАРОГІ

Збройнае зала Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі стапае месцам пачатку мерапрыемстваў, прысвечаных ушанаванню 75-х угодкаў Слуцкага збройнага чыну. 24 лістапада тут адбылася імпрэза “Змагарныя дарогі”.

Шаснаццаці—семнаццацігадовыя грамадзяне Беларусі слухалі пра падзеі, што адбываліся ў лістападзе—снежні 1920 года ў Слуцку і яго ваколіцах — Семяжаве, Грозаве, Вызьне... Ці не ўпершыню чулі маладыя людзі імёны кіраўнікоў і ўдзельнікаў Слуцкага паўстання: Павел Жаўрыд, Уладзімір Пракулевіч, Юрка Лістапад, Антон Сокал-Кутылоўскі... Мяркую, што для многіх маладых слухачоў у гэтай музейнай зале ўпершыню даводзілася да свядомасці, што наша незалежнасць не ёсць збегам ішчаслівых абставінаў, а калі такі збег і надарыўся, дык ён аплачаны ахвярнасцю тысяч змагароў, вядомых і яшчэ невядомых, нашага і мінулага стагоддзяў. Шмат пра што даведзіліся маладыя людзі падчас навукова-папулярнай інфармацыйнай часткі імпрэзы, у якой узялі ўдзел вядомыя даследчыкі: кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН Беларусі Ніна Стужынская, кандыдат

філалогіі, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры АН Беларусі Іван Саверчанка. Выступіў перад слухачамі і вядомы мастак, намеснік старшыні Арганізацыйнага камітэта святкавання 75-х угодкаў Слуцкага збройнага чыну Мікола Купава.

Што было далей? Далей была запаленая грамадзянская свечка. Гэтая свечка ў высокім срэбным старадаўнім падсвечніку і сцяжок спрадвечна нацыянальных колераў стаялі на ўзвышшы, пакрытым зрэбным абрусам. Яны надалі зале незвычайнай урачыстасці. Калі свечка была запалена, загучала мелодыя, такая шчылівая і светлая, што перахапіла дыханне і жаль праціў сэрца. Гучала мімінорная прэлюдыя Шапэна. У руках прысутных з’явіліся маленькія памінальныя цяпельчыкі, запаленыя ад той, грамадзянскай свечкі. Надыходзіла хвіліна маўчання ў памяць загінуўшых за Беларусь. Патухла электрычнае святло... Прагучалі словы малітвы... Настала цішыня...

Потым прысутныя слухалі спевы бардаў. Гэта панна Марыся Аліфэр з Беларускага ўніверсітэта культуры і яе сябры, студэнты Святлана Грышанова і Генадзь Кубарка разам выконвалі песні на вершы Алеся Гаруна ды

іншых беларускіх паэтаў. Песні ў трохгалоссі гучалі надзвычай прыгожа.

У зале прысутнічаў Леанід Сокал-Кутылоўскі, сын аднаго з лідараў Слуцкага паўстання — Антона Сокала-Кутылоўскага. Леанід Антонавіч, чалавек стамага веку, які доўгі час працаваў у сферы культуры, здолеў захаваць сямейныя рэліквіі і архіў. Некаторыя з гэтых матэрыялаў экспануюцца ў музеі на выставе.

Кожны з удзельнікаў імпрэзы (і слухачы, і выступоўцы) атрымаў прыгожую паштоўку з тэкстам гімна “Магутны Бо-

жа”. Спявалі гімн усе разам, многія, напэўна, ўпершыню. Не баюся памыліцца, калі скажу, што нашы юныя суграмадзяне пайшлі з музея багацейшымі ў свядомасці і пачуццях да Айчыны.

Зьміцер КАЛІСТРА.

НА ЗДЫМКУ: вечарына, прысвечаная 75-м угодкам Слуцкага паўстання, якая прайшла ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі.

Фота Віктара СТАВЕРА.

Праход вольны. Перабрамаем на другі бок паласы і імкнёмся наперад. Заўважыў, што ня ўсе ідуць воўчай сьцежкай, некаторыя крочаць гурбой.

Наперадзе чую выразны пляскац па вадзе. Гэта хлопцы пераходзяць рэчку... без усялякай перасьцярогі... галопам. Я амаль па грудзі ўляцеў у ваду і пахуткаму сьпяшаўся ўсьлед за Шчурам. Выпажу на бераг і амаль бягу за сябрам.

Дабраліся да гая. Тады збоку далагае спалоханыя вокліч:

— Кто ідэт?
— Свой!
— Кто свой? — пытаюцца здаль.

— Дзядзька! — рыкае Сум.
У некалькіх месцах гучна засьмяяліся, а зводдаль ад нас, зь цёмнага гушчару кустоў бухнуў карабінавы стрэл. З нашага боку адразу бліснула некалькі ліхтарыкаў і выразна асьвятлілі тья кусты. Я ўбачыў постаці салдат у доўгіх шэрых шынях. Некалькі калоў паляцела ў той бок. Нехта з хлопцаў крыкнуў:

— Ура! На іх!
Салдаты жвава пахаваліся ў хмызы. Усё гэта адбывалася на маршы, што не спыняўся нават на хвіліну.

Калі адышліся на некалькі сотняў крокаў ад гэтага месца, ззаду загучалі стрэлы і крыві. Не зьвяртаючы на іх увагу, мы праставалі штораз хутчэй наперад.

У двух кіламетрах ад граніцы Анёл пакрочыў па добра наезджанай дарозе. Пазьней мы зьвярнулі направа і пайшлі па вузкай сьцежцы, якая вяла празь лес.

Хлопцы размаўлялі. Раз-пораз бліскалі ліхтарыкі. Анёл ніяк не рэагаваў на гэта і вельмі хутка крочыў наперад, трымаючы ў левай руцэ ліхтарык, гатовы асьлягчы ім напатканага чалавека, у правай кол — каб абабірацца і для абароны.

З часу ўзьнікнення групы "дзікіх" Анёл быў дзевятым машыністам. Першым заснавальнікам і арганізатарам быў Антон Мур (заўсёды ўжываў у гаворцы слова "мур": як мур! муравана! мурам!). Гэта быў вар'ят лепшага гатунку. Працаваў на толькі дзеля грошай, але найперш для вар'яцкіх жарцікаў. Здолеў прайсьці з групай уздоўж мяжы пару кіламетраў і павыварочваў пагранічныя слупы, пасля разам з хлопцамі аднёс іх на другую лінію, каб укінуць у рэчку. Ягоныя прыгоды дагэтуль памятаюць хлопцы і ня раз згадваюць Антона Вар'ята. Яго забілі на савецкай заставе, куды ўшчэнт п'яны зайшоў запытацца пра дарогу і там пачаў бойку з салдатамі.

Пасьля яго заступіла шасьцера меншых ці большых вар'ятаў. Ніводзін ня скончыў шчасліва. Адных забілі, іншых расстралялі або саслалі.

Назаўтра раніцай пайшоў да Петруся і Юліка, аднак іх не было ў хаце. У маю адсутнасць вырушылі ў дарогу з групай Юрліна. Пасьля нашага разрыву з Юрліным хлопцы пачалі ву хадзіць з гэтай групай. Такое становішча мяне задавальняе. Што будзе, тое будзе, але гэта група самая надзейная і мае доўрую мяліну. А хлопцам трэба зарабіць на зіму. Юліка Вар'ята зараз не пазнаю, пад уплывам Петруся зрабіўся сур'езны — шмат чытае, вучыцца.

Увечары пайшоў да Гінты і дапазна забавіўся ў нашым салоне. Шчур таксама быў там. Даў мне 45 рублёў: 15 за ношчу, 30 — мая доля ад ношак, падабраных у лес ад перамытнікаў, якія драпанулі. Пазьней я паціху вярнуўся з салона. Пайшоў да Сашкі. Не... не да Сашкі! Гэта была толькі зачэпка... Мне ж вельмі хацелася ўбачыць Фэлю.

У Вэблінай хаце было цёмна. Абышоў яе наўкола. Заўважыў, што адно важна сьвеціцца. Гэтае важна выходзіла з пакоя Фэлі на агарод.

Паціху падкраўся бліжэй. Вакно было занавешана фіранкай, і зьнізу не даставала да падва-

конніка. Я нахіліўся і заглянуў праз шыліну ўсярэдзіну. Амаль не адскачыў... Для важна знаходзіўся маленькі столик, на якім гарэла лямпа, і ў яе сьвятле выразна бачыў твар Фэлі... Падпёршы галаву рукамі, чытала кніжку. Пры сьвятле лямпы яе твар здаваўся чароўным — я ня мог адарваць свайго позірку... Перагарнула старонку... зноў чытае... Праз хвіліну на твары зьявілася вясёлая ўсьмешка. Вочы зьмяніліся

маё імя мякка, амаль пяшчотна, — прыйшоў запытацца пра Сашку. Так?

— Так.
— А мной пан зусім не цікавіцца?

— Увогуле і паняй таксама.
— І мной таксама?

Яе вочы блішчаць усё вяселей. А мне робіцца страшна горача. "Чаго я сюды прылез? Яна ж відавочна сьмяецца зь мяне!" Аднак, ня ведаючы чаму, кажу далей:

Сяргей ПЯСЕЦКІ

"КАХАНАК ВЯЛІКАЙ МЯДЗВЕДЗІЦЫ"

і засьзялі, нібыта каштоўныя каменчыкі. У іх была дзівоўная глыбіня, адтуль выяталі цёплыя праменьні, што і мяне напоўнілі радасьцю... Ухапіла зубамі ніжнюю вусначку і з хвіліну так яе трымала... Потым усмешка знікла. Твар стаў халодным, амаль суровым. Але гэты холад пёк мяне як агнём, прыцягваў да сябе. Гатовы быў так стаяць, любавалася яе выглядам, аднак баяўся, каб мяне не заўважылі з вуліцы.

Паціху адышоўшы ад вакна, спыніўся пасярод дзядзіна. Доўга вагаўся, пасля рашучым крокам накіраваўся да дзвярэй. Уззяўся за клямку. Гэта працягвалася з хвіліну. Потым павольна падаўся да брамы, доўга, знерухомель, стаў на вуліцы. Вузкі серп маладзкі пльыў па небе. Зоркі сьвятлілі ясна. Пахла ноччу, Вялікая Мядзведзіца была асабліва прыгожай.

Адчуваў: не змагу адысьці адсюль, павінен убачыць Фэлю, пачуць яе голас, штосьці сказаць ёй... Нешта вельмі значнае!

Зноў пакрочыў да хаты. Паварушыў клямку ў дзвярах. Замкнуў. Раптоўнае жаданьне: магу яшчэ адысьці!.. Бо што ёй скажу?.. Але мімаволі набліжаўся да вакна. Да таго вакна, у якое летася увосень стукнуў, калі прынёс на сабе Сашку Вэбліна... Стучаю ў шыбіну. Ведаю, раблю гэта занадта моцна. Аднак, невядома чаму, пачынаю стучаць яшчэ грамчэй, упарцей.

Хутка чую ў пакоі пасьпешлівыя крокі, пасьля за вакном загучаў голас Фэлі:

— Хто гэта?.. Што здарылася?..

— Я.

— Хто "я"?

— Уладак.

— Ула-дак?! Зараз...

Зноў чую яе крокі. Ідзе ў свой пакой. Потым выходзіць у залу зь лямпай у руках. Ставіць яе на стол і хуценька ідзе ў сенцы. Рыпіць засаўка. Я адчыняю дзвяверы. Уваходжу ў сенцы, пасьля ў пакой. Забываюся прывітацца з Фэляй. Стаю ля дзвярэй і гляджу ёй у вочы.

— Што з панам?

Нейкі час маўчу. Фэля заўжды адзін на адзін казалла мне "ты", а зараз "пан"! Пасьля кажу:

— Што?.. Са мной нічога!

Бачу ў яе вачах зьдзіўленьне.

— Я падумала, нешта здарылася!.. Пан неяк выглядае... — не даказала.

— Хацеў запытацца: дзе Сашка? Думаў — можа, у хаце?

Дзядзька хвіліну глядзіць мяне ў вочы, потым кажа:

— Та-а-ак! Пан думаў?..

Адчуваю, як усё мацней чырванее. Хачу гэта спыніць і не магу. А яе вочы раптоўна пачынаюць сьмяяцца.

— Дык пан Уладак, — вымавіла

— Так... Паняй таксама... Бо пані казалла тады... у нядзелю... — Слухаю, слухаю!

— ...Казала пані... — І я ўсё з гэтым "пані"! — Каб прыйшоў як-небудзь..

— Ага! Так, так... памятаю! Памятаю!.. Ну, і пан Уладак знайшоў вольную хвіліну...

— Уласна.

— ...І прыйшоў сабе ў адведкі...

— Уласна.

— ...уначы...

— Так.

— А для настрою пан Уладак крыху сабе выпіў! Што?

"Выразна кпіць зь мяне!" Пачынае ахопліваць злосьць. Адчуваю, што гэтымі пытаньнямі прысьцнуты да сьцяны. Кажу ёй халодна:

— Заўсёды сабе выпіваю. Мне на гэта хапае!

— А як жа! Пан Уладак хлопец фартовы...

Нешта хачу вымавіць, аднак Фэля рухам рукі стрымлівае мяне і працягвае далей:

— ...А ці пан Уладак заўжды так: як крыху сабе вып'е, дык ідзе да знаёмых дзядзят?

Нечакана адчуваю: губляю над сабой панаваньне. Пачынаю гаварыць. Хачу затрымацца і не магу. Кажу штораз з большым запалам.

— А гэта панну Фэліцью так хвалюе, дзе хаджу па начах? Я ж не піўную, куды панна Фэліцья ідзе пасьля выпіўкі. І хлопчыкаў таксама не рахую!

— Ну? — Фэля падпярэацца адной рукой у бок. — А гэта вельмі прыемна! Вельмі!

— Дзякую за прызнаньне! А што да клопатаў, якія прынёс панне Фэліцье, дык сардэчна прашу прабачэньня...

— Калі ласка.

— Пані мяне перабівае!

— Выбачайце...

— Калі ласка... Дык прабачце, увогуле магу больш ніколі панну Фэліцью не турбаваць сваім таварыствам.

— А гэта, як пану лепей...

Гляджу ў яе твар — халодны, спакойны, амаль мёртвы і такі цудоўны. Раптам прыкмячаю на яе лбе доўгую вертыкальную маршчыну. За хвіліну да гэтага зморшчыны не было. "Што яна мне нагадвае?.. Ага! яе мае Сашка!"

— Дабранач пані!

— Добрай ночы пану!

Паварочваюся на месцы і ўплзўнеммі, хуткімі крокамі выходжу з хаты. На падворку затрымліваюся, адчуваю, як хваля горны залівае мне душу: "Навошта ўсё гэта казаў? Навошта? Яна спачатку была ў такім добрым настроі. Ніколі ня бачыў у яе такіх радасных прамяністых вачэй! Відавочна ж — жартавала, а я пакрыўдзіўся! Навошта? Чаго?.. Што зараз рабіць?.. Ісьці і прасіць прабачэньня ў яе?.. Не, не магу... Нізашто на сьвечце не зрабіў бы гэтага!.. Нізашто!"

Узіраюся ў асьветленьня вокны хаты. Бачу постаць, якая рухаецца па пакоі. На вокны падае рухомы цень. Пасьля чую, як адчыняюцца дзвяверы ў сенцы. Пасьля... рэжа мне сэрца скрыгатаваньне засоўкі. Хутка ў хаце зрабілася цёмна.

Павольна абыходжу будынак. З сэрцам, якое грукача ў грудзях, пракрадаюся да таго ж вакна. Зноў гляджу праз шыліну паміж фіранкаю і падва-

— Паджуць табе морду, жлобі!

— адказаў Альфрэд.

— Што ты зь ім размаўляеш? Валі яго! — крыкнуў Альфонс і замакнуўся кулаком.

У той жа момант я моцна выцяў яго нагой у жыўот. Альфонс энкнуў і, скурчыўшыся, абсеў на зямлю. Тады Альфрэд і Альбін кінуліся да мяне. Зьбілі з ног. Я выхапіў з кішэнні рэвальвер, рукаятку якога даўно трымаў у далані. Альфрэд душыў мяне за горла. Прысьнуў ствол да яго бядра і націснуў на курок. Выбухнуў стрэл. Альфрэд падскачыў угару, але адразу апаў на зямлю. Я ўсхапіўся і пачаў нагамі таўчы Альфрэда. Тады Альбін абдэг убок і закрычаў:

— Паліцыя!.. Паліцыя!

Забіваюць!.. Паліцыя!..

Я пакінуў Альфрэда і Альфонса на зямлі і сьпяшаючыся пайшоў назад. Альбін зводдаль рухаўся сьпедам. Я зрабіў некалькі крокаў у яго бок і стрэліў угару з наганя... Потым без перашкоды падаўся вуліцай у кірунку жыдоўскіх могілак.

Здаў чуў крыві:

— Паліцыя!.. Забіваюць!.. Паліцыя!..

— Тры-ымайце яго!

Недзе ўдалечыні рэзануў свісток.

Я не пайшоў дахаты, а накіраваўся ў поле. Потым, абыходзячы навокал мястэчка, дабраўся да будынка, дзе жыў Шчур. Адшукаў яго ў хляве. Спаў. Разбудзіў і расказаў пра сутынку з Алінукамі.

— Што зараз рабіць? — запытаўся ў яго.

— Даў ім перцу панюхаць. Правучыў хамаў! Але зараз з табой цяжэй!.. Заявяць у паліцыю!

— А калі я сам пайду ў камісарыят і раскажу, як яны напалі на мяне?

— Ты што, звар'яцеў?.. У цябе няма сьведкаў!.. Атрымаеш і за зброю, і за падстрэл!.. Пасьдзіш з год пад сьледствам! Я гэта ведаю!

— Дык што рабіць?

— Пакуль што трэба схавацца, а пасьля паглядзім. Невядома яшчэ куды пацэліў Альфрэду.

— Валу ў нагу!

— Стралаў у нагу, а трапіць мог у бруха! Я раніцай пайду выведваю, а цябе схаваю ў гумне... Ведаю такое месца... Тут блізка. Там можа і год адседзець. Ніхто цябе ня знойдзе.

Адрозу падаліся ў дарогу. У адным месцы на ўскраіну мястэчка падышлі да вялікага гумна. Яно было зачынена на цяжкую завалу. Адклаўшы набок дошку, залезлі праз дзюрку пад варотамі. Пасьля засунулі назад дошку.

Тут было цёпла і ціха. Панаваў змрок. Гумно было шырокае. Я убачыў шмат розных закаморкаў.

— Батальён салдат схаваецца. А цябе тут і сам д'ябал ня знойдзе. Толькі нікуды адсюль не выходзь.

Шчур пакінуў мяне ў гумне, а сам накіраваўся ў мястэчка. Праз гадзіну вярнуўся. Прынёс сотню папярос, бутэльку спірту, некалькі пляшак вады і шмат харчоў... Я залез на сена і там з дапамогай Шчура зрабіў глыбокую нару. Пасьля Шчур, паабяцаўшы адведаць мяне ўвечары, пайшоў.

Я залез у нару і заснуў.

10

Мінула два тыдні. Стаіць палова верасня. Пачаўся залаты сезон. Граніца ажыла. Перамытнікі працуюць зацята. Ёсьць групы, якія ходзяць па тры разы на тыдзень. Усё гэта чыс і хаваюся ў гумне. Дні праводжу адзін, шмат сплю. А вечарамі і начаю раблю паходы ў мястэчка, стараюся быць непазначаным.

Назаўтра ж пасьля здарэньня даведаўся ад Шчура, што Алінукаў заявілі ў паліцыю, нібыта я напаў на іх на вуліцы і параніў Альфрэда. Рана ў яго лёгкая — прастрэлена левае бядро. Костка цэлая. Акрамя таго ударам нагі выбіў яму некалькі пярэдніх зубоў.

— Паставіць залатыя. Добрая нагода! — са сьмехам вымавіў Шчур.

Калі пачаўся доўгі дождж, я адчуваў, як вочы маюцца ў вачы Фэлі. Яна глядзіць на мяне з такім цікаўным і адначасова зьлітлым поглядам, што мне робіцца страшна горача. "Чаго я сюды прылез? Яна ж відавочна сьмяецца зь мяне!" Аднак, ня ведаючы чаму, кажу далей:

— Так... Паняй таксама... Бо пані казалла тады... у нядзелю... — Слухаю, слухаю!

— ...Казала пані... — І я ўсё з гэтым "пані"! — Каб прыйшоў як-небудзь..

— Ага! Так, так... памятаю! Памятаю!.. Ну, і пан Уладак знайшоў вольную хвіліну...

— Уласна.

— ...І прыйшоў сабе ў адведкі...

— Уласна.

— ...уначы...

— Так.

— А для настрою пан Уладак крыху сабе выпіў! Што?

"Выразна кпіць зь мяне!" Пачынае ахопліваць злосьць. Адчуваю, што гэтымі пытаньнямі прысьцнуты да сьцяны. Кажу ёй халодна:

— Заўсёды сабе выпіваю. Мне на гэта хапае!

— А як жа! Пан Уладак хлопец фартовы...

Нешта хачу вымавіць, аднак Фэля рухам рукі стрымлівае мяне і працягвае далей:

— ...А ці пан Уладак заўжды так: як крыху сабе вып'е, дык ідзе да знаёмых дзядзят?

Нечакана адчуваю: губляю над сабой панаваньне. Пачынаю гаварыць. Хачу затрымацца і не магу. Кажу штораз з большым запалам.

— А гэта панну Фэліцью так хвалюе, дзе хаджу па начах? Я ж не піўную, куды панна Фэліцья ідзе пасьля выпіўкі. І хлопчыкаў таксама не рахую!

— Ну? — Фэля падпярэацца адной рукой у бок. — А гэта вельмі прыемна! Вельмі!

— Дзякую за прызнаньне! А што да клопатаў, якія прынёс панне Фэліцье, дык сардэчна прашу прабачэньня...

— Калі ласка.

— Пані мяне перабівае!

— Выбачайце...

— Калі ласка... Дык прабачце, увогуле магу больш ніколі панну Фэліцью не турбаваць сваім таварыствам.

— А гэта, як пану лепей...

Гляджу ў яе твар — халодны, спакойны, амаль мёртвы і такі цудоўны. Раптам прыкмячаю на яе лбе доўгую вертыкальную маршчыну. За хвіліну да гэтага зморшчыны не было. "Што яна мне нагадвае?.. Ага! яе мае Сашка!"

— Дабранач пані!

— Добрай ночы пану!

Паварочваюся на месцы і ўплзўнеммі, хуткімі крокамі выходжу з хаты. На падворку затрымліваюся, адчуваю, як хваля горны залівае мне душу: "Навошта ўсё гэта казаў? Навошта? Яна спачатку была ў такім добрым настроі. Ніколі ня бачыў у яе такіх радасных прамяністых вачэй! Відавочна ж — жартавала, а я пакрыўдзіўся! Навошта? Чаго?.. Што зараз рабіць?.. Ісьці і прасіць прабачэньня ў яе?.. Не, не магу... Нізашто на сьвечце не зрабіў бы гэтага!.. Нізашто!"

Узіраюся ў асьветленьня вокны хаты. Бачу постаць, якая рухаецца па пакоі. На вокны падае рухомы цень. Пасьля чую, як адчыняюцца дзвяверы ў сенцы. Пасьля... рэжа мне сэрца скрыгатаваньне засоўкі. Хутка ў хаце зрабілася цёмна.

Павольна абыходжу будынак. З сэрцам, якое грукача ў грудзях, пракрадаюся да таго ж вакна. Зноў гляджу праз шыліну паміж фіранкаю і падва-

— Паджуць табе морду, жлобі!

— адказаў Альфрэд.

— Што ты зь ім размаўляеш? Валі яго! — крыкнуў Альфонс і замакнуўся кулаком.

У той жа момант я моцна выцяў яго нагой у жыўот. Альфонс энкнуў і, скурчыўшыся, абсеў на зямлю. Тады Альфрэд і Альбін кінуліся да мяне. Зьбілі з ног. Я выхапіў з кішэнні рэвальвер, рукаятку якога даўно трымаў у далані. Альфрэд душыў мяне за горла. Прысьнуў ствол да яго бядра і націснуў на курок. Выбухнуў стрэл. Альфрэд падскачыў угару, але адразу апаў на зямлю. Я ўсхапіўся і пачаў нагамі таўчы Альфрэда. Тады Альбін абдэг убок і закрычаў:

— Паліцыя!.. Паліцыя!

Забіваюць!.. Паліцыя!..

Я пакінуў Альфрэда і Альфонса на зямлі і сьпяшаючыся пайшоў назад. Альбін зводдаль рухаўся сьпедам. Я зрабіў некалькі крокаў у яго бок і стрэліў угару з наганя... Потым без перашкоды падаўся вуліцай у кірунку жыдоўскіх могілак.

Здаў чуў крыві:

— Паліцыя!.. Забіваюць!.. Паліцыя!..

— Тры-ымайце яго!

Недзе ўдалечыні рэзануў свісток.

Я не пайшоў дахаты, а накіраваўся ў поле. Потым, абыходзячы навокал мястэчка, дабраўся да будынка, дзе жыў Шчур. Адшукаў яго ў хляве. Спаў. Разбудзіў і расказаў пра сутынку з Алінукамі.

— Што зараз ра

НАВІНЫ КУЛЬТУРЫ

У Беларускай акадэміі музыкі адбыўся аўтарскі канцэрт камернай музыкі, прысвечаны 25-годдзю творчай дзейнасці кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь Рыгора СУРУСА (на здымку ў цэнтры).

Фота Аляксандра ТАЛОЧКІ.

З ПРЭЗЕНТАЦЫІ НОВАЙ КНІГІ

СКАРБЫ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА ВЯРТАЮЦА НА РАДЗІМУ

Напрыканцы лістапада ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя зборніка артыкулаў, дакументаў і архіўных матэрыялаў па праблемах пошуку і вяртання нацыянальных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі Беларусі. “Вяртанне-II” — другая кніга ў гэтай серыі. На прэзентацыі выступілі старшыня праўлення Беларускага фонду культуры Іван Чыгрынаў, дырэктар Скарынаўскага цэнтру Адам Мальдзіс, іншыя навукоўцы.

Так сталася, што Беларусь, краіна з тысячгадовымі культурнымі традыцыямі, сёння пазбаўлена многіх святых для яе народа рэліквій. На працягу стагоддзяў з яе вывозілі ўсё, што можна і няможна, што патрэбна і што не вельмі, а іншае дык і наогул бязлітасна знішчалася. На абшарах Еўропы — у Варшаве, Парыжы, Берліне, Галічы, Бельзе, Перамышлі, іншых гарадах — паўсюль знаходзіцца нашае расцяганае нацыянальнае багацце. Але асабліва шмат такіх скарбаў у розных сховішчах гарадоў Расіі.

Кніга “Вяртанне-II” — вынік сумеснай працы Беларускага фонду культуры, Дзяржаўнай інспекцыі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, Нацыянальнай бібліятэкі, Камітэта па архівах і справаводства, Навукова-асветнага цэнтру імя Ф. Скарыны. Самае адметнае ў патрыятычнай справе шматлікіх беларускіх навукоўцаў і даследчыкаў тое, што такім чынам яны складаюць своеасаблівы інфармацыйны банк даных, дзе ў свеце захоўваюцца скарбы беларускага народа. Праблемы вяртання нацыянальных каштоўнасцей вымагаюць самаахвярнай працы грамадскасці і пільнай увагі з боку дзяржавы. Але, як зазначыў старшыня камісіі “Вяртанне” спадар Мальдзіс, на сённяшні дзень у Беларусі практычна не існуе ні дзяржаўнай камісіі, ні дзяржаўнай мясцовай структуры, якая б займалася гэтай праблемай. Цікава, што аналагічныя дзяржаўныя структуры існуюць амаль у кожнай еўрапейскай краіне. Напрыклад, на Украіне створаны спецыяльны камітэт пры Савеце Міністраў, у Расіі — пры Міністэрстве культуры, у Францыі — пры Міністэрстве замежных спраў, у Германіі — ведамства пры канцлерах і г.д. У Беларусі ж дагэтуль справа вяртання гісторыка-культурных каштоўнасцей застаецца прывілеяй энтузіястаў-навукоўцаў ледзь не на грамадскіх пачатках. А таму зразумела, ча-

му асобныя артыкулы міжнароднага права, якія маглі б прыспешыць вяртанне асобных экспанатаў, не выкарыстоўваліся: да нядаўняга часу пра іх проста ніхто не ведаў. Тым не менш, справа пачалася, і першыя каштоўнасці ўжо вярнуліся ў Беларусь. У першую чаргу, гэта археалагічная калекцыя з 9,5 тысячы экспанатаў, якая знаходзілася ў Санкт-Пецярбургу. Зусім нядаўна прэзідэнт Украіны спадар Кучма падчас свайго візіту ў Беларусь вярнуў унікальны абраз, які памылкова з Германіі трапіў некалі на Украіну. Вядомы фінскі мастак Ахола-Вало, лёс якога цесна звязаны з Беларуссю, прэзентаваў свой аўтапартрэт і свае літаграфіі Скарынаўскаму цэнтру. Зараз мастак мае намер наладзіць у Мінску выставу сваіх, напісаных ім у Беларусі ў 20-я гады твораў, якія потым будуць падараваны беларускай дзяржаве. Шмат для вяртання каштоўнасцей зрабіў Анджэй Цеханавецкі з Вялікабрытаніі.

Зроблены першыя крокі ў пашырэнні ведаў у глыбокую даўніну нашага народа і яго найноўшую гісторыю. Але значна больш працы наперадзе. Найактуальнейшай праблемай сёння падаецца распрацоўка і падпісанне міжкурадавых пагадненняў, якія б сталі прававым падмуркам для вырашэння гэтых складаных і набапелых задач. Абназдзейвае, што шэраг пагадненняў з Польшчай, Літвой, Германіяй, краінамі СНД, Чэхіяй, Славакіяй, ЗША ўжо падпісаны ці рыхтуюцца да падпісання. Большасць дакументаў у кіне друкуецца ўпершыню: “Вяртанне-II” мае шэсць раздзелаў, тры з якіх новыя: “З друкаваных крыніц”, “Вярнуць каштоўнасці”, “Перапіска і каментары да яе”.

Распачалася праца над наступным зборнікам “Вяртанне-III”. Хочацца верыць, што агульнымі намаганнямі і аб’яднанымі сіламі вярнуцца на радзіму раскіданыя па свеце кнігазборы Радзівілаў, Сапегі, Хадкевічаў, Храптовічаў і нарэшце з’явіцца ў Беларусі калекцыя Скарынавых выданняў, іншыя скарбы нашага народа. Гэта дасць магчымасць нашчадкам з цікаўнасцю прачытаць і асэнсавачь створае на працягу стагоддзяў іх папярэднікамі, надаць ім пачуцце годнасці за спыненых вайноў зямлі беларускай.

Таіса БАНДАРЭНКА.

МАРА АБ ЗАСЛАЎІ

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

З канца XI — на пачатку XII стагоддзяў горад стаў цэнтрам Ізяслаўскага княства. У ім развіваліся рамёствы і промыслы, быў наладжаны гандаль. Але ў другой палове XIII стагоддзя горад быў спалены і амаль два стагоддзі знаходзіўся ў заняпадзе. Верагодна, з другой паловы XIII стагоддзя Заслаўе ўваходзіць у склад Вялікага Княства Літоўскага, а з XIV стагоддзя становіцца ўласнасцю князёў Заслаўскіх, нашчадкаў князя Яўнута Гедымінавіча. З канца XV стагоддзя пачынаецца новы росквіт Заслаўя. У XVI стагоддзі горад пераходзіць да Глябовічаў. У гэты час у Заслаўі была друкарня, выраблялася папера, была наладжана вытворчасць кафлі, пашыраўся гандаль. Гэты перыяд жыцця горада звязаны з імем беларускага мысліцеля і рэлігійнага рэфарматара Сымона Буднага. Каб быць бліжэй да месца выдання Новага Запавету (яго пераклад на польскую мову ён скончыў у 1570 годзе), Сымон Будны ў 1751 годзе пераязджае ў Заслаўе, дзе піша прадмову да гэтага выдання. Ён жыве ў Заслаўі да 1573 года і, акрамя падрыхтоўкі да выдання Новага Запавету, працуе там над філасофска-рэлігійным творам “Пра найважнейшыя палажэнні хрысціянскай веры”, напісанне якога, паводле найноўшых даследаванняў, было замоўлена яму заслаўскай кальвінскай суполкай. Сымон Будны быў уласна знаёмы з Янам Глябовічам, тагачасным уладальнікам Заслаўя, якому нават прысвяціў адзін з сваіх твораў. Спецыяльна для Сымона Буднага Ян Глябовіч будзе Кальвінскі збор.

У XVII стагоддзі Заслаўем валодалі Сапегі, якія тытувалі сябе “графамі Быхавіцкімі і Заслаўскімі”. Казімірам Янам Сапегам заснаваны дамініканскі кляштар, да якога перайшоў касцёл Міхаіла Архангела (у XIX стагоддзі перабудаваны ў праваслаўную царкву).

На пачатку XVIII стагоддзя Заслаўе ў якасці заклада (потым ва ўласнасць) пераходзіць да князёў Пшэздзецкіх. Антоні Пшэздзецкі першым з уладальнікаў Заслаўя абраў яго асноўнай сваёй рэзідэнцыяй і праявіў сябе як добры арганізатар. Праведзены ім гаспадарчыя рэформы і прынятыя новаўвядзенні вельмі ажыўлялі жыццё горада.

У 1770-я гады драўляны касцёл Дзевы Марыі быў перабудаваны ў мураваны. Архітэктарам гэтага фарнага касцёла, мяркуецца, быў званы Карл Спампані, які працаваў шмат у якіх гарадах і мястэчках Беларусі, у тым ліку ў Нясвіжы і Вільні. Спампані пабудаваў за горадам палац, які планавалася зрабіць галоўнай рэзідэнцыяй Пшэздзецкіх. Цяпер, на жаль, невядома, як выглядала тая рэзідэнцыя, бо яшчэ ў першай палове XIX стагоддзя яна была знішчана (захаваўся флігель).

З 1793 года знаходзіцца ў складзе Расійскай імперыі, Заслаўе паступова прыходзіць у заняпад. Мяняліся ўладальнікі, але іх дзейнасць не ўплывала станоўча на аблічча горада.

Цяпер Заслаўе разам з агульнавядомымі гарадамі-помнікамі Беларусі ўваходзіць у спіс ЮНЕСКА з дзесяці найбольш каштоўных у гісторыка-культурным сэнсе гарадоў Беларусі. Яго мінулае цікавіць многіх даследчыкаў, і не толькі ў нашай краіне. Пачынаючы з XIX стагоддзя ў Заслаўі праводзіліся навуковыя даследаванні. У наш час гістарычнае мінулае Заслаўя становіцца ўсё больш вядомым дзякуючы самаахвярнай працы беларускага археолага і гісторыка, аўтара шматлікіх кніг і энцыклапедычных артыкулаў Юрыя Зайца, археолага, доктара навук Георгія Штыхава і іншых навукоўцаў.

У Заслаўі створаны гісторыка-культурны запаведнік, які ўключае ў сябе старажытныя помнікі, што захаваліся да нашага часу. Сярод экспанатаў музея-запаведніка побач з гістарычнымі рэшткамі — дзейныя паравы млын, драўляныя пабудовы XIX стагоддзя, у якіх можна бачыць мэбло, дэкор, прыпады і побытавыя рэчы тых часоў у іх “натуральным”

асяроддзі. Апынуўшыся там, трапляеш у мінулае стагоддзе, нават на сценны гадзіннік нібыта адбівае пазачаснасць... Супрацоўнікі запаведніка робяць амаль што немагчымае па стварэнню і падтрыманню “музея пад адкрытым небам”.

Да святкавання 1010-годдзя Заслаўя супрацоўнікі запаведніка прымеркавалі правядзенне Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі “Гісторыя і культура Заслаўя ў святле агульнанацыянальных праблем”. З 9 па 11 лістапада вядомыя беларускія навукоўцы — гісторыкі і археолагі, мастацтвазнаўцы і супрацоўнікі музеяў, святары і мастакі — распавядалі пра незлічоныя каштоўнасці, што схаваны ў старажытнай зямлі беларускай. Каштоўнасці не толькі археалагічнага паходжання: сама гісторыя нашай зямлі, падзеі, што на ёй адбываліся, людзі, што яе насялялі, — гэтыя нашы каштоўнасці, без перабольшання, сусветнага кшталту. І цікавасць да нашай гісторыі, да краіны, што дала свету выдатных асветнікаў, паэтаў, кампазітараў, мастакоў, захапленне нават самой прыродай яе, па ўласным вопыце ведаю, велізарныя. Турысты з усёго свету з задавальненнем наведвалі б нашу краіну, але гэтая інфраструктура на Беларусі, на жаль, практычна не існуе. Знаходзяцца ў заняпадзе помнікі, не распрацаваны маршруты, няма гатэляў сусветнага ўзроўню гасціннасці. Ды што ўсё гэта — у нас няма нават гістарычнай памяці народа, агульнага пачуцця гордасці за свой край і за сваё паходжанне. І каб не самаахвярнасць рупліўцаў адраджэння нашай культуры, каб не іх закаханасць у Беларусь, сёння мы ўжо не мелі б нават таго, што дагэтуль захавалася.

На канферэнцыі, у якой узялі ўдзел такія знанцы навукоўцы, як Адам Мальдзіс, Юры Заяц і іншыя, прагучалі і канкрэтныя прапановы па стварэнню беларускага турыстычнага бізнесу; праблемы захавання і існавання культурнай спадчыны, у якіх, як у лютэрку, адбіваюцца агульнанацыянальныя праблемы, былі прадметам абмеркавання за “круглым сталом”. Гэтыя праблемы выкладзены ў Звароце ўдзельнікаў канферэнцыі да ўрада рэспублікі. Вельмі хацелася б спадзявацца, што гэты дакумент прыцягне ўвагу ўладаў і праблемы, ад вырашэння якіх залежыць, між іншым, і эканамічная будучыня Беларусі, не апынуцца ў разрадзе непершарадных.

Канферэнцыя закончылася надзвычай цікавай выставай “Мара аб Заслаўі”. Стваральнікі яе, супрацоўнікі запаведніка Алена Краснова і Наталля Стрыбульская ў нетрадыцыйнай, летуценна-вобразнай форме паведамлілі пра жыццё і гісторыю горада. Падчас канферэнцыі адбыўся канцэрт гурта старажытнай музыкі “Крэва” Інстытута этнакасмалогіі. Аўтэнтычная манера выканання, цудоўныя галасы, валоданне інструментамі і дзівосныя імпрывізацыі, характавае нацыянальных касцомаў выклікалі надзвычай гарачую рэакцыю залы.

Наогул, вельмі ўдзячнасці заслугоўваюць арганізатары гэтай канферэнцыі — супрацоўнікі Заслаўскага запаведніка Ала Сташкewіч, Вольга Мірончык і іншыя. Грунтоўныя даклады, вострыя праблемы, выдатная арганізацыя, цікавая і разнастайная праграма, якімі вылучалася канферэнцыя, зразумела, заслугоўвалі больш пільнай да яе ўвагі сродкаў масавай інфармацыі.

Але надзея, як вядома, памірае апошняй. Можна, прыйдзе час, калі гістарычныя помнікі дзяржава будзе сапраўды ахоўваць і калі нашы нацыянальныя героі не будуць звацца героямі суседніх дзяржаў. Калі велізарныя лічыбы злачыстваў пераўтворацца ў тыя ж лічыбы спраў, натхнёных такімі простымі і натуральнымі пачуццямі, як дабрыйня і сумленнасць. Калі наша ўласная годнасць пераважыць рабскае патрабаванне “хлеба і відовішчаў” і запатрабуе сапраўды высокай культуры.

Толькі вось — калі?..

Наталля СОБАЛЕВА.

3 БАЦЬКАЎШЧЫНАЙ У СЭРЦЫ

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Яна прысвячала ім вершы з нагоды розных святаў і дат, высылала свае творы — друкаваныя і рукапісныя, пасылала часопісы і кніжкі вядомых беларускіх паэтаў і празаікаў. У тых гадах амаль што не было шансаў наведаць родны край, і для многіх Ларыса Антонаўна была, бадай што, адзінай нітачкай, якая звязвала іх з радзімай. Шмат з кім яна ніколі ў жыцці нават не сустракалася, але яны ўсёй душой цягнуліся да яе, з нецярплівацю чакалі вестачкі з Беларусі, пісалі самі, спалі падарункі. Яны былі ўдзячныя Ларысе Антонаўне за яе ўвагу да іх, за цеплыню і ласку, за духоўную падтрымку. Вось некалькі ўрыўкаў з п'янага аднаго з карэспандэнтаў з Аўстраліі — Міколы Нікана, якія захаваліся ў архіве Л.Геніюш у Цэнтральнай навуковай бібліятэцы Акадэміі навук Беларусі: "Як прыемна, што хаця слоўна — паміж намі ёсць лучнасць! А для мяне — тым больш дарага, што звязаная з Бацькаўшчынай, якая сніцца ніраз. Усё дзесь вандрую. Па знаёмых і не. А потым, як прабуджуся, — прыпамінаю нядаўна бачанае, якое стаіць, стаіць у вачох. І хацелася б яшчэ раз пабачыць, яшчэ раз перажыць "праўдзівы" сон на Бацькаўшчыне. Але ці будзе магчымасць?..."

Або вось яшчэ: "...Так цешуся, што гэты ліст да Вас пішу. Бо — вялікая прыемнасць мець з Вамі кантакт, мець магчымасць хаця часткова падзяліцца думкамі, уражаннямі, адукацыяй за Вашыя мілья і дарагія для мяне — і нас — словы.

Ліст Ваш з 7.3 атрымаў я праз у два тыдні пазней. Шчыра, шчыра дзякую. Прачытаў яго з найбольшаю прыемнасцю — прачытаў яго і мае — і з прыемнасцю яшчэ выслушаў, як чытаў сябра. Найшчырэй дзякуем і за верш на прыгожай картачцы з беларускім краявідам. Ён — як бы частку і Беларусі нам прынес. Ляжыць цяпер перад вачыма, і стараюся прыпомніць — дзе і калі нешта падобнае бачыў..."

І зноў: "Перадусім найшчырэйшая падзяка за ліст — Навагодняю картачку з жаданнямі, з чудовым вершам "Братам на чужыне". Чыталі мы яго шмат разоў. Алеся (А.Салавей. — Я.К.) захоплены. Ужо ўмею на памяць — перапісаў сабе — дзеля памяці. Калі ў Вас "снег і мароз", калі "сталі ночы даўгія, ды бушуе мяцельца каля варот" — у нас сонца і цёпла; поўна зелены, красак вакол. Як чэрвень у Вас — і калісь, у нас. І калі селі за стол у гэты Нованароджаны Дзень — выпілі чарку за Вас — і як і Вы для нас — мы жадалі шчасця для Вас, дарагія! У гэты дзень, за святочным сталом, са сваімі — прыгадалі і Маці сваю — Беларусь. Першую. Найважнейшую. І хаця сёння змушаны жыць у другой бацькаўшчыне, якая нас прыгарнула і за сваіх сыноў уважае — мы ўжо старыя — Сваёй Бацькаўшчыны ніколі не забудзем..."

Атрымаў колькі лістоў ад знаёмых, якія пішуць і да Вас. Шматлікія хацелі б пісаць. Не хочучь, аднак, турбаваць. Але памятаюць, чытаюць, вершы знаюць, падбадзёрваюцца імі..."

Адным са шматлікіх замежных карэспандэнтаў Ларысы Антонаўны быў і таленавіты паэт беларускага замежжа Алеся Салавей. Яго сапраўднае прозвішча Радзюк Альфрэд Васільевіч. Маркуючы па перапісцы, за мяжой насіў прозвішча Кадняк. Цяжкі і складаны шлях вылаў на долю паэта. Нарадзіўся будучы паэт у 1922 годзе ў вёсцы Крысава на Дзяр-

жыншчыне. Вучыўся ў Мінскім педагагічным. У 1937 годзе былі арыштаваны бацькі паэта. Застаўся чацвёрта дзяцей, старэйшы — Алеся. Давялося кінучь вучобу і шукаць працу. Працаваў у лагойскай раённай газеце. Вершы пісаць пачаў рана. Першы верш быў надрукаваны ў "Піянеры Беларусі" ў 1937 годзе. Падчас акупацыі друкаваўся ў "Беларускай газеце", "Новым шляху" і іншых выданнях. У 1944 годзе выехаў у Германію, пазней жыў у Аўстрыі, дзе завёў сям'ю. У 1949 годзе разам з сям'ёй пераехаў на сталае жыццё ў Аўстралію.

Першы зборнік вершаў "Мае песні" быў выдадзены ў Рызе ў 1944 годзе. У Аўстрыі ў 1948-м выйшаў зборнік паэзіі "Сіла гневу". Пасля пераезду ў Аўстралію працаваў на фабрыцы, амаль зусім перастаў займацца творчай працай. Вось што пра гэты перыяд жыцця паэта піша яго жонка Зіна Кадняк у п'янага да Ларысы Геніюш: "Лёс нас закінуў у далёкую Аўстралію. Праўда, муж сам з'явіў жаданне паехаць туды. Яго вабіў новы свет, новыя зоры. Яму здавалася, што там ён знойдзе супакой для душы. Але ён моцна памыліўся. Жывучы на кантыненте — бліжыня адлегласці і прырода лучыла нас з Радзімай. Адчувалася, што ты так далёка ад яе. Дычам тым жа самым паветрам. У гэтай Аўстрыі, дзе мы жылі апошнія гады, з яе чудовымі гарамі знаходзіліся куткі, так падобныя да Беларусі. Там ён меў яшчэ надхненне і шмат чаго напісаў добрага. Аўстралія ж — зусім адваротнае, з яе супрацьлеглымі парамі году, з яе халоднымі, пранізваючымі да касцей, сырмі вятрамі ўзімку, гарачымі, знойнымі — улетку. Цяжкія пачаткі жыцця на новым месцы, новае неба і зоры больш не вабілі яго..."

На працягу ўсяго жыцця паэт цяжка перажываў адлучанасць ад Радзімы, тужыў па Беларусі. Памёр пры трагічных акалічнасцях 22 студзеня 1978 года. Яго сябра Мікола Крывіч у лютым 1978 года апісаў гэту трагедыю ў п'янага да ўсё той жа Л.Геніюш так: "21-га Алеся з Зінай паехалі ў сваю хату пры моры — Торкей (назоў мясцовасці). Я павёз матэр'ял на дзверы да шафаў. Гэтага дня я выразаў і навесіў дзверы, а Алеся пачуваў сябе несамавіта (казаў, што меў непаразуменні ў фабрыцы і цяжка працаваў)... 22-га, а гадзіне 10-й, прыхалі нашы супольныя сябры (муж і жонка) на запрасіны Алеся і Зіны... Пры сталі мы жартавалі, і Алеся расказаў урывак з нейкага апавядання "Выстагнаўся". Пагода была не зусім адладна, да купання — крыху халаднавата, але вырашылі купання. Да мора ад хаты каля 400 метраў. Госці і Зіна жадалі ісці — праісціся. Я лічыў, што пасля купання будзе лепш сесці ў аўта, чымся ісці. Алеся быў маеі думкі. Дык я ўзяў аўта, і паехалі з Алесем, а яны пайшлі. Пакуль "пехацінцы" прыйшлі, дык я ўжо накупіўся, але некалькіх мінут яшчэ трымаў таварыства Зіне і госці. Алеся і муж госці лічылі, што ім заходна. З вадзі я прышоў раней на бераг да Алеся і госця, а неўзабаве прыйшлі Зіна і госця. Госця "падушыла" Алеся сваім целам і запрапанавала разам з ёй пакупацца, і яны пайшлі, а мы трое засталіся на беразе. Алеся плаваў дагары (на спіне. — Я.К.) нармальна, і нат госця заўважыла, што адплыў задалёка, і паклікала да сябе, бо кепска плавае, дык не зможа памачы ў выпадку (жарт). Алеся зблізіўся, і заўважыла, што ён сіне і, і паклікала, што яму холадна, і за-

ла за руку, і ішлі да нас. Яшчэ ў вадзе каля 300 метраў Алеся пачаў слабець. Лічыла, што ён жартуе, але пачала махаць рукой, клікаць нас. Мы таксама паклічалі за жарт, але хутка я пабег да іх (метраў 100), і, прыбегшы, выцягнулі з вадзі зусім на бераг, і я, адчыніўшы вочы Алеся, пазнаў, што ён нежывы, але рабіў штучнае дыханне, намагалі мне іншыя, паклікалі лекара, які і сівёрдзіў смерць. Усё гэта трывала некалькіх мінут..."

Вось так трагічна скончыў сваё гаротнае жыццё таленавіты паэт. Праз некаторы час яго жонка пісала Ларысе Антонаўне: "Скончыўся ягоныя духавыя мукі... Так і не скончыў ён збіраць усё напісанае ў адну кучу. Нарэшце думаў сабраць усё надрукаванае і ненадрукаванае ў адзін зборнік, сабраць грошы і выдаць. Друк у нас, асабліва кірыліцай, вельмі дарагі. Ды і не спадзяваўся ён так рана адсці ад нас, як не спадзявалася і мы ўсе. Так і не скончыў..."

Крыху пазней: "У міжчасе збіраю ў кучу Алесеву спадчыну. На жаль, яе не так было шмат, ды ўдававак да гэтага яшчэ і спаліў колькі надрукаваных рэчаў. Вось два вершы вышляю Вам, калі атрымаеце. "Камэне" ён напісаў, як казаў, (каб) аставіць штосьці пасля свайго адыходу, а верш — "Мала" — у адказ на дамаганні сяброў, што заўсёды казалі — чаму ты нічога не робіш, вось напісаў бы штось..." І яна сабрала ўсё лепшае, што было напісана, і ў 1982 годзе выйшла ў свет яшчэ адна кніга Алеся Салаўя. Жонка зноў жа аб гэтым напісала Ларысе Антонаўне: "Нарэшце выйшла ў свет Алесева спадчына — "Нятуская краса"... Кніжка выглядае вельмі добра. Мае 370 бачынаў, размерам 22x14 сантыметраў. У кнігу увайшлі амаль што ўсе ягоныя вершы і паэмы, з прозы толькі адно кароткае апавяданне..." (Значыць, была і проза! — Я.К.)

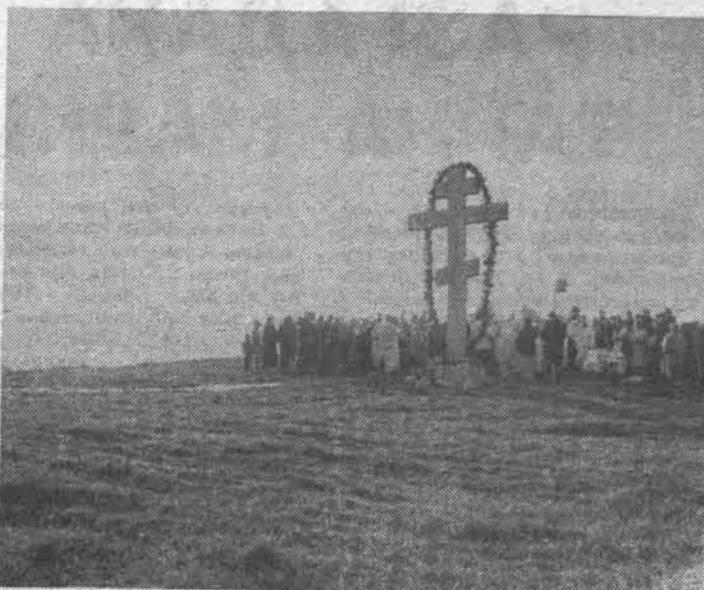
У архіве Л.Геніюш (ЦНБ АН Беларусі, Аддзел рэдкіх кніг і рукапісаў, ф. N 31) захаваліся толькі два п'янага Алеся Салаўя ды дзве віншавальныя паштоўкі, падпісаныя псеўданімам Антон Дабрыдзень. Дарэчы, у п'янага даведніках, што выйшлі ў апошнія гады ў Беларусі, гэты псеўданім паэта не значыцца. З перапіскі Ларысы Геніюш з жонкай паэта Зінай Кадняк вынікае, што частка яго п'янага не дайшла да адрасата, згубілася недзе ў дарозе. Прапануем чытачам "Голасу Радзімы" гэтыя лісты. У іх паэт знаёміў Ларысу Антонаўну са сваёй творчасцю. Цікавыя таксама яго водгукі аб творах нашых вядомых п'янагаў.

Акрамя таго, у архіве Л.Геніюш захаваліся арыгіналы двух вершаў паэта, напісаных у 1947 годзе ў Аўстрыі — "На чыстым аркушы" і "Цемра", а таксама вершы "Камэне" і "Мала", перапісаныя ад рукі і дасланыя Ларысе Антонаўне жонкай Алеся Салаўя. Друкуем з іх верш "Камэне" (камэна — муза), які не ўвайшоў у вельмі прадстаўнічую падборку паэзіі А.Салаўя, змешчаную ў кнізе "Туга па Радзіме: паэзія беларускай эміграцыі" (Мінск, 1992). Верш гэты гучыць як своеасаблівае паэтычнае завяшчанне.

Яніна КІСЯЛЁВА,
загадчыца сектара рукапісаў Аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ АН Беларусі.

У наступных нумарах "Голасу Радзімы" будуць змешчаны п'янага Алеся САЛАЎЯ да Ларысы ГЕНІЮШ.

АДРАДЖЭННЕ СВЯТЫНІ

Невялікая вёска Тарасава, што паблізу Мінска, некалі лічылася ў акрузе даволі значным населеным пунктам. Многа змянілася тут за мінулыя дзесяцігоддзі: адбілася блізкасць да двухмільённага горада. Змоўклі і званы на сельскай вуліцы — перастала працаваць мясцовая праваслаўная царква.

Жыхары вырашылі адрадыць страчаныя традыцыі сваёй вёскі. Параіўшыся, папрасілі дапамогі ў будаўнічых арганізацыях і пабудавалі невялікую царкву. У вёсцы пачаў дзейнічаць адраджаны праваслаўны прыход.

Неўзабаве, згодна з задумай жыхароў, на ўскраіне Тарасава пачнецца ўзвядзенне новага вялікага праваслаўнага храма і прасторнай агульнаадукацыйнай школы.

Месца будучага будаўніцтва асвяціў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт. З жыхарамі Тарасава сустрэліся аўтары праекта.

НА ЗДЫМКАХ: асвячэнне крыжа на месцы будучага храма; Мітрапаліта ФІЛАРЭТА сустракалі і стары і малы; аўтары праекта новага храма канструктар М. САЛАВЕЙ, архітэктар Л. ШУЛАЕЎ, мастак В. МІЦІЧКІН.

Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА.

НАВІНЫ ФІЛАТЭЛІІ

РАЗГАДАНА ТАЙНА МАРКІ

Два месяцы ў гэтым годзе — май і кастрычнік — былі найбольш “ураджайнымі” для філатэлістаў рэспублікі. У май пошта правяла чатыры спецыяльныя гашэнні, у кастрычніку — тры.

Выпускам двух паштовых марак з адлюстраваннем помніка Перамогі ў Мінску і двух канвертаў — адзначыла пошта 50-гадовы юбілей Вялікай Перамогі. 9 мая на Мінскім паштамце адбылося спецыяльнае гашэнне карэспандэнцый юбілейным штэмпелем.

Выпускам маркі і спецыяльным гашэннем адзначылі сувязісты і сваё свята — 100-годдзе з дня вынаходства раддзі.

15 мая рэспубліка шырока адзначыла 150-годдзе з дня нараджэння Івана Чэрскага — вучонага-наaturalіста, вядомага падарожніка, даследчыка Сібіры, які нарадзіўся ў радавым маентку Свольна Дрысенскага павета (цяпер Верхнядзвінскі раён Віцебскай вобласці) у сям’і беларускага шляхціца. Яго імем названы горны хрыбет у Забайкаллі, вулкан ва Усходніх Саянах, пік Чэрскага ў сістэме Байкальскага хрыбта, вадаспад на адной з рэчак — прытоку Ангара, пасёлак на рацэ Калыме (былы Ніжне-Калымск). Разам з маркай быў выпушчаны канверт “першага дня”. На малюнку — сібірскі пейзаж з хрыбтом Чэрскага.

У кастрычніку пошта адзначыла спецыяльным гашэннем Сусветны дзень пошты. Гэтае свята ўсіх паштавікоў свету беларуская пошта адзначае другі раз. Сёлета да свята быў выдадзены спецыяльны канверт з адлюстраваннем Мінскага паштамта. На канверце дзве даты, два свята ў сувязістаў Мінска — адзін надліс на канверце “9 кастрычніка Сусветны дзень пошты”, другі “Мінскі паштамт. 1955-1995”. Гэтая другая дата гаворыць аб тым, што Мінскаму паштамту споўнілася 40 гадоў.

Гашэннем “Першы дзень” адзначаны выхад у паштовае абарачэнне новай серыі марак з гербам і флагам рэспублікі.

Але, бадай, самым цікавым гашэннем у гэтым годзе пакуль застаецца гашэнне да 50-годдзя ААН. Да юбілею пошта выпусціла цікавую марку з эмблемай ААН, буслам у палёце і юбілейнай лічбай “50”. Малюнак маркі заключаны ў рамку з беларускага

арнаменту. Копер рамкі — залаты. На белым фоне поля маркі залаты арнамент і пісаная золатам радкі “50 год Арганізацыі Аб’яднаных Нацый. 1995” і блакітная эмблема вельмі добра спалучаюцца. У малюнку паштовага штэмпеля — таксама кампазіцыя з эмблем і юбілейнай даты. Такі ж малюнак на канверце.

У ліпені пошта парадавала калекцыянераў цікавай серыяй марак — тры паштовыя мініяцюры расказалі аб беларускіх нацыянальных касцюмах. На марках паказаны мотальскі строй, ваўкавыска-камянецкі і пухавіцкі. Гэта першая серыя пошты рэспублікі аб нацыянальных касцюмах. У будучыні яна будзе прадоўжана. Варта сказаць, што пошта былога СССР некалькі разоў выпускала серыі марак аб нацыянальных касцюмах розных народаў, што насялялі СССР. Але то былі маркі, якія расказвалі пра агульны беларускі ці грузінскі касцюм, а не пра касцюм беларуса ці грузіна з нейкага рэгіёна той ці іншай рэспублікі. Маркі, выдадзеныя беларускай поштай, арыгінальныя, прыгожыя і галоўнае — пазнавальныя. Да выпуску серыі было прымеркавана выданне цікавага канверта ў афармленні мастака М.Раманюка.

Упершыню ў гэтым годзе была выпушчана марка да свята беларускай пісьменнасці і друку. На ёй указана: “Свята адзначаецца штогод у першы тыдзень верасня”. Надпісы на марцы зроблены старадаўнім шрыфтам, паказаны кніжныя знакі Скарыны, герб — месяц і сонца — і манерама з

літарай “Т”. А самае цікавае ў гэтай марцы — малюнак, на якім, як меркавалі філатэлісты, паказаны ці то пісец, ці то летапісец, ці то чытач з кнігай. Дарэчы, адлюстраванне гэтага “пісеца” было змешчана на дакументах, што рыхтаваліся да свята пісьменнасці і друку. Але філатэлістаў цікавіла, — хто ці што адлюстравана на марцы. Пасля пошукаў прыйшлі да вываду, што гэты “пісец” на марцы зусім не пісец, а ўдзельнік дыспуту і што гэта адлюстраванне — фрагмент гравюры з скарынаўскай кнігі “Ісуса Сіракова” “Біблія рускай”, што адлюстроўвае дыспут. Так была разгадана тайна маркі.

У гэтым годзе споўнілася 585 гадоў Грунвальдскай бітвы. Афіцыйна гэтая дата поштай не адзначалася. Таму філатэлісты зноў вярнуліся да даўняй традыцыі — адзначаць некаторыя юбілеі неафіцыйным — так званым клубным гашэннем. Што і зрабілі філатэлісты Магілёва, адзначыўшы юбілей Грунвальда гашэннем карэспандэнцый юбілейным штэмпелем з адлюстраваннем рыцара з мячом.

Леў КОЛАСАЎ.

УПЕРШЫНЮ ВА ЎМОВАХ ПОЎНАЧЫ

На плошчы Незалежнасці Мінск сустрэў экспедыцыю аўтамабіляў ІВЕКО-330.30. Удзельнікі яе стартвалі 4 лістапада 1995 года з Рыма і ўжо прайшлі Жэневу, Парыж, Амстэрдам, Брусель, Берлін, Варшаву і Мінск. Далей маршрут яе ляжыць на Маскву, а потым Урал, Сібір, Чукотку, Берынгаў праліў, Аляску, Канаду, ЗША. Фініш павінен адбыцца ў Нью-Йорку 8 красавіка 1996 года. Працягласць шляху складзе 25 тысяч кіламетраў. Падобны аўтапрабег ва ўмовах Поўначы пройдзе ўпершыню.

НА ЗДЫМКУ: удзельнікаў аўтапрабегу ў Мінску сустракаюць хлебам-соллю.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ.

СПОРТ

МОЖНА ЗАКАЗВАЦЬ БІЛЕТЫ

Цяпер кожнае буйное спаборніцтва мае асобную вагу. Вырашаецца лёс асобнага спартсмена ці цэлай каманды. Бо разыгрываюцца не толькі медалі, але і пуцёўкі на летнія Алімпійскія гульні, што пройдуць у наступным годзе ў Атланце.

Складаная задача стаяла перад беларускімі цяжкаатлетамі. На першыя месцы свету, якое адбылося ў Кітаі, ім трэба было заняць не ніжэй васьмага месца. І гэта ў той час, калі не выступалі прызнаныя лідэры Аляксандр Курловіч і Леанід Тараненка. Маладая наша каманда змагла даць бой зна-

камітым. Не сказаць, каб заваявалі многа прызавых месцаў, але з задачай беларусы справіліся: шостае месца. Найбольш вызначыліся Генадзь Шчакала і Алег Чарыца. Ім удалося заняць трэцяе месца ў асобных практыкаваннях. Што ж, можна заказваць, як кажуць, білеты ў Атлант. Беларуска каманда на Гульнях мае права выступаць ва ўсіх дзясці вагавых катэгорыях.

ПЕРШАЯ ПРЫМЕРКА

Гэта навіна прыйшла з-за акіяна. Мацнейшыя гімнасты свету ўжо правярылі сябе на алімпійскім памосце ў Атланце. І прыемна, што адной з гераній тут стала наша Алена Піскун. Яна заваявала залаты медаль у практыкаваннях на брусах, бронзавыя — у мнагабор’і і ў вольных практыкаваннях.

ЗИМА СТУКАЕ Ў ДЗВЕРЫ

Вось і пачаўся ў спартсменаў зімні сезон. Адкрылі яго біятланісты. Міжнародныя спаборніцтвы на прызы былога настаўніка зборнай СССР В. Клімава прайшлі на Кольскім паўвостраве.

Сярод мужчын у дзсятку лепшых на дыстанцыі 15 кіламетраў увайшлі Вадзім Сашурын, Дзмітрый Шыхаў, Генадзь Карпінкі і Пётр Івашко. Мінчанка Святлана Парамыгіна на дыстанцыі 12 кіламетраў не пакінула ніякіх шанцаў сваім сапернікам. Да таго ж яна па суме двух стартаў атрымала спецыяльны прыз за абсалютнае першынство.

У цэлым беларуская каманда на гэтых спаборніцтвах выглядала надрэнна.

КОНКУРС

ПОЛЬСКАЕ РАДЫЁ ДЛЯ ЗАМЕЖЖА

Польскае радыё для замежжа -- У Праграма арганізуе сёлета ў снежні (01-31.12.1995) конкурс для слухачоў радыёперадач на беларускай, літоўскай, расійскай, украінскай і чэшскай мовах.

Сярод тых, хто ў снежні будзе слухаць нашы перадачы, будуць разлісаваныя два радыёпрыёмнікі ды шматлікія іншыя ўзнагароды.

У рапартах пра чутнасць беларускамоўных перадач з Варшавы павінны знайсціся такія інфармацыі, як дата, час, хваля і ацэнка чутнасці, а таксама кароткія заўвагі пра змест перадачы.

Вашых рапартаў будзем чакаць да паловы студзеня 1996 года. Просім дапісаць на канверце “КОНКУРС”.

Прозвішчы тых, каму паспрыяе лёс, будуць пададзены да публічнага ведама ў нашым эфіры ў палове лютага будучага года. Усе, хто атрымае ўзнагароды ў нашым конкурсе, будуць пайфармаваныя аб гэтым таксама і ў пісьмовай форме.

Зычым вам многа шчасця і чакаем вашых рапартаў.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220005, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голас Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп’ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”. Адрэкавана ў друкарні “Беларускі Дом друку” (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77). Тыраж 6 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 6113. Падапісана да друку 4.12.1995 г.